

REWŞA EDEBÎYATA KURDÎ

Bi nivîskarên Kurd re
HEVPEYVÎN

Amadekar
Lokman POLAT

Ji bo
GULVEDANA
EDEBIYATA KURDÎ
Dîtinên Nivîskarên Kurd
CÎLD 16

ÇN

Weşanên Çanda Nûjen
(Modern Kultur Förlaget)

www.arsivakurd.org

REWŞA EDEBÎYATA
KURDÎ
Cîld - 1

Hevpeyvîn
Bi Nivîskarên Kurd re

Amadekar
Lokman POLAT

ÇN

Weşanên Çanda Nûjen
(Modern Kultur Förlaget)

Weşanên Çanda Nûjen:13
(Modern Kultur Förlaget)

Navnîşana Xwestinê:
Tensta Alle 43.2tr.
16364 SPÅNGA
Stockholm/SWEDEN

ISBN: 91 - 972908 - 1 - 5

C :Lokman POLAT

Çap: Baran Tryckerî

Çapa Yekem:1996 - Stockholm

NAVEROK

Rûpel

1 - Çend Gotin.....	3 - 5
2 - Pirs.....	6 - 9
3 - Lokman Polat.....	10 - 28
4 - Şahîn B. Soreklî.....	29-37
5 - Aram Gernas.....	38-47
6 - Suleyman Demîr.....	48-56
7 - Hesênê Metê.....	57-61

8 - Gabar Çiyan.....	62-64
9 - M. Dehsuwar.....	65-69
10 - Dawê Xanê.....	70-72
11 - M. Yilmaz.....	73-77
12 - Z. Zinar.....	78-85
13 - Laleş Qaso.....	86-97
14 - Felat Dilgeş.....	98-104
15 - Ehmed Şerifi.....	105-108

**H
E
L
W
E
S
T**

Kovara Çand û Edebiyata Kurdî

- * Kovara Helwest, kovara fêrbûna edebî ye...
 - * Kovara Helwest, pêngava munaqeze û rexneyên edebî ye...
 - * Kovara Helwest, helwesta îlmî-zanîstî ya çandî û edebî ye...
 - * Kovara Helwest, pêngavek e ji pêşveçûna çand û edebiyata kurdî re...
 - * Kovara Helwest, bixwinin, bibin abone...
- Hejmara 3'yemîn derket!
- Navnîşana xwestinê: Tensta Alle 43-2tr 16364
- Sanga / Sweden

ÇEND GOTIN

*M*in li ser navê rojnameya hefteyî ROJ'ê û kovara HELWEST'ê bi gelek nivîskarên Kurd re hevpeyvîn çêkir. Min jî hemû nivîskarên Kurd eynê pirsan pirs kir. Nivîskarên ku min bi wan re hevpeyvîn çêkire hemû jî xwedanê berhemên edebî ne.

Nivîskarên Kurd li ser rewşa edebiyata Kurdî pirsên me bersivandin. Ji bo ku wan bersivên pirsên me dan em jî wan re sipas dikin.

Di van hevpeyvînan de nivîskarên Kurd dîtî û ramanên xwe li ser rewşa edebiyata Kurdî hanî ziman. Wan nixandinên gelek dewlemend li ser pirs û pirsgerêkên edebî kirin. Dîtînan wan jî bo me giranbiha ne. Ji bo gulvedan û pêşeroja edebiyata Kurdî ev dîtî gelek girîng in. Xwendevanên Kurd bi xwendina van hevpeyvînan zanabûna xwe dê hîn jî pêşte bibin. Li ser berhemên edebî bi hawakî berfireh agahdar bibin.

Min van hevpeyvînan li ser hev civand, berhev kir û bi temami gihîştand destê xwendevanan. Bi vê berhema bi dehan nivîskarên Kurd ya şirikatî ez bextewar im. Ev berhema hêja dê cihê xwe yê bi qîmet û bi rûmet di nav pirtûkxana Kurdî de bigire.

Ez carekî din jî hemû nivîskarên Kurd yên ku bersiva pirsên me dan û li ser rewşa edebiyata Kurdî şiroveyên hêja kirin re sipas dikim.

Hezîran/1996
Lokman POLAT

Birêz

Rojnameya ROJ rojnameyek hefteyî ye û li Stenbolê tê weşandinê. Ez wek nûçevanekî rojnamê dixwazim hevpeyvînek bi we re bikim. Heger hûn bersîva pirsên me bidin, em ê dê di rojnamê de biweşînin. Em di kar û xebata we ya edebî de jî we re serkeftinê dixwazin. Bi silavên germî yê biratîvê.

Nûçevanê rojnameya

ROJ

Lokman POLAT

PIRS

- 1- Rewşa edebiyata Kurdî a nivîskî çawan e?
- 2- Roma-ya Kurdî divê bi Kurdî bê nivîsandin?
- 3- Ji bo nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, lê berhemên xwe bi zimanê neteweyên serdest (Tirkî-Êrebî-Farisî) dinivîsînin, tu çi difikiri? Berhemên wan yê edebî di nav edebiyata Kurdî de çêre hesabandin an na?
- 4- Tu berhemên nivîskarên Kurd (yên ku xwerû bi Kurdî dinivîsînin) yê nû çawan dinivîsîni?
- 5- Romana Kurdî divê di kîjan xetî de pêşbikêve? Tu ji bo xeta "Rastiya Cîvaki" çi difikiri?
- 6- Feroqên di nav romana klasîk û ya modern (nûjen) de çi ye?
- 7- Di nav romanên Kurdî de romanên modern û post-modernîst roman hene?
- 8- Di nav nivîskarên cîhanê de testra nivîskarek li te buye? Tu kîjan nivîskari nêzikê xwe dibîni?
- 9- Tu berhemên (roman - çîrok û helbest) kîjan nivîskare cîhanê hez dikî?
- 10- Yê Kurdî jî hemû perçeyên Kurdistanê, kîjan nivîskar?
- 11- Rewşa çîrok û helbestên Kurdî yê nivîskî çawan e? Di vê helê de pêşketin hene an na?
- 12- Helanî nûha çend berhemên te hatine weşandin? Û di pêşerojê de, dê kîjan berhemên te bê weşandinê? Ji kerema xwe re tu dikarî navê wan binivîsîni?
- 13- Gotina te ya dawiyê ji xwendevanên me re çi ye?
Ji bo bersîva pirsan em sipas dikin.

Têbînî: Ger hûn bersîvên xwe bikin dîsketê û jî me re bişeynin (adresa min a li jêr) - dê gelek baş be. Em data Macintosh û programên Claris Work -1, MS, Word, û RSG 4,5 bi kar tînin.

Birêz

Em dixwazin bi te re hevpeyvînek çêkin û di pirtûka "Rewşa Edebiyata Kurdî" de biweşînin. Heger hûn berrîvên pirsên me bidin, em dê gelek dilşad bin. Em di xebata we de serkeftin dixwazin.

Bi silavên germî yên biratîyê.

HEVPEYVÎN BI RE

Kovara Helwest - Pirs : 1 — Ji kerema xwe, tu dikarî bi kurtahî behsa xwe û nivîskariya xwe ji me re bikî?

Kovara Helwest - Pirs : 2 — Tu di van salên derveyî welêt de çi hîn bûyî, te çi stand û çi wenda kir, tu dilşa yî, dilşa nînî?

Kovara Helwest - Pirs : 3 — Te kengê, çawa û çima dest bi nivîskariyê kir?

Kovara Helwest - Pirs: 4 — Tu ji bo çi û ji kî re dinivîsînî?

Kovara Helwest - Pirs: 5 — Tu rewşa edebiyata Kurdî ya nivîskî çawa dibînî? Başî û kêmasî çi ne û ji bo çêtirkirinê çi divê?

Kovara Helwest - Pirs : 6 — Romana Kurdî divê bi Kurdî bê nivîsandin?

Kovara Helwest - Pirs : 7 — Ji bo nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, lê berhemên xwe bi zimanê neteweyên serdest (tirkî, erebî, farisî) dinivîstin, tu çi difikirî? Berhemên wan yên edebî di nav edebiyata Kurdî de têne pejirandin yan na?

Kovara Helwest - Pirs : 8 — Romana Kurdî çawan dikare pêşbikeve? Rewşa çîrok û helbestên Kurdî yên nivîskî çawa ne?

Kovara Helwest - Pirs : 9 — Romana Kurdî a modern heye yan na?

Kovara Helwest - Pirs : 10 — Tu berhemên nivîskarên Kurd (yên ku xwerû bi Kurdî dinivîstin) yên nûn çawan dinirxîni?

Kovara Helwest - Pirs : 11 — Tu berhemên kîjan nivîskarê cihanê û yên Kurdan hez dikî, kî tesîra xwe li ser te kiriye û kîjanî nêzi xwe dibîni?

Kovara Helwest - Pirs : 12 — Tu niha li ser çi dixebitî? Planên te yên pêşerojê çi ne?

Kovara Helwest - Pirs : 13 — Pirsê me ya dawî jî ev e: Ji bo kovara Helwestê dîtî, pêşniyaz û rexneyên te çi ne? Tu kovarek ku li ser himê munaqêşe û rexneyên edebî bê weşandinê pêwîst dibîni an na?

Ji bo bersivên te em sipasê dikin. Rûpelên kovara Helwestê her tim jî te re vekiriye.

LI SER REWŞA EDEBÎYATA KURDÎ HEVPEYVÎN

Xwendevanên Hêja

Li ser Edebiyata Kurdî, li welêt û li derveyî welêt munaqeseyên pir alî tîn kirin. Di van munaqeseyan de pirsgerêkên li pêşiya Edebiyata Kurdî û edebnasan tîn munaqesekirin. Gelek caran di çalakiyên wesana de, ji ber sedemên cewaz gelek nivîskar nikarin beşdar bibin. Nûçevanê Rojnameya Roj Lokman POLAT ji bo dagirtina vê valahiyê, li ser vê pirsra aktûel bi gelek nivîskarên Kurd re rûnişt û li ser rewşa edebiyata Kurdî a nivîskî dîtînin wan girt, bi wan re hevpeyvîn çêkir. Emê ji vê hejmarê pêve dor bi dor cih bidin van hevpeyvînan, wan biweşînin.

Rojnameya ROJ

Têbînî: Çend hevpeyvînan ku min bi hinek nivîskarên re kiribû di rojnameya ROJê û di kovara HELWESTê de derketin. Nivîskarên ku hevpeyvînan wan di ROJê û HELWESTê de derketin ev in: Hesenê Metê, Medenî Ferho, Dawê Xanê, Gabar Çiyan, Latîf Ozdemîr, Zana Farqînî û Mihemed Dehsuwar in. (Hevpeyvînan din cara yekem e ku di vê pirtûkê de tîne weşandin.) Ji ber pîrîniya hevpeyvînan me pêwîst dît ku em dîtînan nivîskarên Kurd hemû bi hev re pêşkêşê xwendevanan bikin, loma jî min vê pirtûkê amade kir. Me hevpeyvînan bi nivîskarên re di du cildan de civand. Ev pirtûk cilda yekem e. Cilda duyem jî dê derkeve.

Di rûpela 6 - 7 û 8an de min pirsan nivîsand, ji bo wê min dubare nekir, li ser bersîvan carekî din pirsan nenivîsî, tenê bersîvan ku hatin min weşand. Sernivên hevpeyvînan jî alî min ve hate lêkirin.

Lokman POLAT

AGAHDARIYÊK KURT

Rojnameyên Kurdan yên ku li Stenbolê têne weşandinê, ji alî mehkemê ve têne qedexekirin û ji alî polîs ve ji têne civandinê. Min wê nivîsa li jêr çend sal berê nivîsandibû û ev nivîs di rojnameya hefteyî **JİYANA NÛ** de hatibû weşandin. Lê ew hejmar ji alî dadgehê ve hatibû qedexekirin û komkirin. Ji bo ku îro ji hej gelek kes li ser pîrsa "**Romana Kurdî**" munaqêşe dikin, min hewce dît ku ez wê nivîsa xwe ya kevn carekî din ji nû ve biweşînim. Tiştên ku min çend sal berê nivîsiye, li gor min îro jî rastiya xwe didomîne.

Lokman POLAT

NIVÎSKARÊN KURD Û ROMANA KURDÎ

Min di sala 1987'an de li ser romana Kurdî nivîsek nivîsand û di rojname **Kurdistan Press** de weşand. Sernavê nivîsê "Nivîskarên Kurd û Romana Kurdî" bû. Di wan salan de gelek mirov li ser girîngiya edebiyatê û bi wê ve girêdayî, li ser romana Kurdî nedisekinîya. Loma jî xeynê wê nivîsa min tu nivîsek din li ser romana Kurdî di **Kurdistan Press**'ê de nehat weşandinê.

Min di wê nivîsa xwe de li ser romana Kurdî van tiştan hanibû zimên:

"Şoreşa Kurdistanê bi cûre, cûre babetên şiklê têkoşinê divê bê meşandin. Di aliyekî de domandina kar û xebata rêxistinî û siyasî, di aliyê din de jî divê di hêla huner û edebiyatê de xebatekî şoreşgerî û welatparezî bê kirin.

Xebatên li ser çand, huner û edebiyatê perçêk ji xebata şoreşa Kurdistanê ye û ji bo têkoşina tevahî ya şoreşa Kurdistanê vasiyayek e. Lê çî heyfê ku bi tevayî tevgera şoreşgerî ya Kurdistanê di wê hêlê de pêjve neketiye.

Bi taybetî rêxistinên siyasî yên Kurdan di hêla edebiyatê de pêşveçûn nîşan nedane. Hinek nivîskarên Kurd girîngiya ku dane ser helbestê, nedane ser roman û çiroknivîsê. Di hêla helbestê de gelek berhemên nivîskaran hatine weşandinê. Lê bi taybetî di hêla romanê de berhemên baş derneketine holê.

Wexta ku mirov li dîroka tevgera rizgariya neteweyî ya Kurdistanê mîze dike, di hêla romanê de, xebatên li ser romannivîsê pirtir qels maye. Ev zêfbûnîya di hêla romanê de kêmîya xwe di hêla **"rexnegiriya edebiyatê"** de jî nîşan dide. Wexta ku mirov li weşanên Kurdî yên demokratîk û siyasî dinêze (weşanên ku jî alî tevgerên siyasî yên Kurd tene weşandinê) rastê tu rexnegirekî edebiyatê nayê.

Bi a min ev nivîskarên Kurd yên ku di hêla helbest û çirokan de xebat kirine û gelek pirtûk weşandine, divê girîngiya xwe bidin ser xebata pîrsa romana Kurdî jî, û bi xebatek têkûz bixebitin û berhemên nûh biafirînin.

Yên ku şiklê jîyanê, xebat û têkoşîna gelê Kurdistanê bi awayê metoda romanê derxin holê, bi her awayî jî têkoşîna şoreşa Kurdistanê re piştgiriyekek girîng dikin. U di esasê xwe de jî, cûre, cûre baberên şiklê têkoşîna, rê, şikl û vasitayên têkoşîna şoreşgerî digişînin hev û hevdû temam dike.

Li pêş nivîskarên Kurd vatîni û berpirsiyariya herî girîng, yek jê ev e ku; li gor realîtiya gelê Kurd, û bi meşîyek objektîf bûyer û rewşa Kurdistanê di çerçeva romanê de binin ziman. Roman şaxekî edebiyatê ye. Di hêla romanê de divê mirov jî rastiya çivaka Kurdistanê haretet bike û bi xebatek baş û jir berhem biafirînin û di nav pêvajoyê de valahiya wê hêlê jî holê rake. Nivîskarên Kurd bi xebat û pêşveçûna wê hêlê ve, dê têkoşîna şoreşê hîn jî xurt bikin.

Di aliyekî din de, pîrsa romana Kurdî heye, an tune ye? An jî zimanê Kurdî zimanek edebî ye an nîne? Munaqeqekirin ne hewce ye. Lewra bi tilîyan jî bê jimardin, romanên Kurdî yên ku hatine weşandinê dide xuyakirin ku romana Kurdî heye û zimanê Kurdî zimanek edebî ye û gelek dewlemend e. Roman û destanên ku bi zimanê Kurdî hatine nivîsandin û weşandinê

dewlemendiya zimanê Kurdî dide îspatkirinê." 1987-K. Press.
Lê, xeletiya min ev bû ku, min vê nivîsa li ser romana Kurdî, bi Kurdî na, lê bi tirkî nivîsibû. Wek ku Dr. **Poloço** jî di nivîsek xwe de dibêje: "Li ser romana Kurdî divê nivîsên bi Tirkî na, bi Kurdî bên nivîsandin." Minaqêşa li ser romana Kurdî, divê bi tirkî nebe, bi Kurdî be.

Di sala çuyî de (sala 1994) Kurdan yek romanek Kurdî jî neweşandin, lê li ser romana Kurdî gelek nivîs nivîsandin. Nivîsên ku di rojnama **Ozgur Ulke** (Welatê Azad) de hatin weşandin hemû jî bi zimanê tirkî bû. Li ser romana Kurdî du(2) nivîsên tirkî jî di rojnama **Jiyana Nû** de hatin weşandin. Eji wek Dr. **Poloço** difikirim. Bi dîtina min jî, divê mineqêşên li ser romana Kurdî bi Kurdî bê kirin.

Roman şaxekî edebiyatê ye. Edebiyata Kurdî bi gelemperî gelek dewlemend e. Lê di hêla romanê de qelsî heye. Ev zefbûniya di vê hêlê de jî, dê di nav pêvajoyê de jî holê rabe. Ev hêj destpêk e. Romannivîsên Kurd dest bi vê xebatê kirin e. Hendik be jî, jî bo pêşveçûna karên edebî, xebatek tê kirin.

Di nav nivîskarên Kurd de yên ku şîr (helbest) dinivîsinin pirr in. Yên ku roman (xwerû bi zimanê Kurdî) dinivîsinin pirr kêmin. Mirov wan dikare bi tiliyan bijmêre. Nivîskarên Kurd ê Kurdîstana bakûr, yên ku bi Kurdî roman nivîsandine ev in:

- 1- Mehmed Uzun-Tu, Mirina Kalêkî Rind, Sîya Evînê, Rojêk jî rojên Avdalê Zeynikê, (Paşê Bîra Qederê.Nm.)
- 2-Nacî Kutlay - Zeviyên Soro
- 3-Mahmûd Baksî-Zozan, Gundikê Dono
- 4-Munzur Çem-Ûsîfê Kurtkizî(Dimilî)
- 5-Birîndar- Soro
- 6-Şahînê Bekir Siwerekî- Wendabûn
- 7-Zeynelabîdîn Kaya - Siyabend û Xecê
- 8- Xemgîn Temê - Pala Bêşop
- 9-Xûrşîd Mirzengî- Sinor

Li jor jî têt xwiyakirin ku; Nivîskarên ku bi Kurdî roman nivîsandine bi tiliyan têt jimardin. Di hêla romannivîsê de ye

en jir Mehmed Uzun e. Li gor min, Mehmed Uzun hîmê romana Kurdî a nûjen avêrtiye. Ji bo vê jî, yên ku dibêjin romana Kurdî tûneye, ew xeletin, neheqin.

ESLÊ XWE KURD, ZIMANÊ XWE TIRK

Nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, lê romanên xwe bi zimanê Tirkî nivîsandine, berhemên wan di nav edebiyata Kurdî de nayê hesabandin. Li tirkîyê bi dehan romannivîsên ku bi eslê xwe Kurd in lê romanê xwe bi tirkî nivîsandine hene. Romanên wan nivîskaran di nav edebiyata tirkî de têt qebûl kirin. Herçiqas hinek mirov, wan berhemên di nav edebiyata Kurdî de qebûl dikin jî, li gor min ev dîtî xelet e. Berhemek (roman-çirok-helbest) bi kîjan zimanî bê nivîsandin di nav edebiyata ew neteweyî de têt hesabandin.

Hinek kes dibêjin: "Ger roman naveroka xwe li ser Kurdan be, û bûyera romanê di Kurdistanê de derbas bibe, ew roman bi kîjan zimanî têt nivîsandin bila bê nivîsandin ew romana Kurdî ye."

Ev dîtî jî, dîtînek xelet e. Em bêjin ku nivîskarek Îngilîzî romanek weha binivîsîne (ku gelek jî wan nivîsandine) ew roman dibe romana Kurdî? Li gor min na. Jürgen Roht nivîskarek Alman e. Bi Almanî li ser têkoşîna rizgarîya netewa Kurd, bi hawakê romanê pirtûkek nivîsandîye. M. H. Işık vê pirtûkê wergerandîye zimanê tirkî. Bi tirkî navê pirtûkê "Kurdistan'da Direniş - Di Kurdistanê de Berxwedan" e. Nûha emê vê pirtûkê romana Kurdî bihesibîni û emê pirtûkê di nav edebiyata Kurdî de qebûl bikî?. Na!.. Nabe. Pirtûk ewil bi Almanî hatiye nivîsandin, û paşê bi tirkî hatiye wergerandin, lê bûyera romanê di Kurdistanê de derbas dibe. Naveroka pirtûkê li ser doza Kurd û Kurdistanê ye, li ser têkoşîna gelê Kurd e.

Yaşar Kemal, Cemal Sureya û bi dehan nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, bi sedan pirtûk bi zimanê tirkî nivîsandine, berhemên wan di nav edebiyata tirkî de têt hesabandin. Wan nivîskaran bi van berhemên xwe edebiyata tirkî de wêlemend

kirine. Feyda berhemên wan ji edebîyata Kurdî re, ji çand û zimanê Kurdî re çênebûye.

Nivîskarek Kurd bi zimanê Kurdî li ser tirkên, an jî li ser netewek din bi Kurdî romanek binivîsîne ew roman jî tirkên re, an jî, ji neteweyên din re nayê hesibandin. Romana ku Îbrahîm Ahmed nivîsandîye "Jana Gel" li ser Cezayîrê ye. Şahîne B. Soreklî, li ser Vietnamiyek kurte romanek nivîsandîye, berhemên van herdu nivîskaran jî berhemên edebîyata Kurdî ne. Berhemên edebîyata Cezayîr û Vietnamê ninin. Ji xwe qet haya Cezayîrî û Vietnamiyan jî van herdu berhemên jî tûne ye.

DEWLEMENDÎYA NAVEROKA ROMANA KURDÎ

Welatê me Kurdan, Kurdistan bi her awayî welatek dewlemend e. Ji bo naveroka romanê gelek bûyer di nav gelê Kurd de çêbûye. Jiyan û têkoşîna gelê Kurd bi xwe bo romanek têkûz bese û pirre jî. Her berxwedan û serihildanek gelê Kurd, ku bi metoda romanê bê nivîsandin dibe çend cild roman. Munzur Çem, serihildana Dêrsimê bi metoda romanê - sê cild-nivîsandîye. Lê, çi heyfê ku wi jî vê sê cild romanê bi zimanê tirkî nivîsandîye. Serihildana Şêx Seîd, Agrî, Zilan, Koçgiri, hemû jî bi serê xwe dikare bibe roman. Xebat, têkoşin û jiyana nemirên wek Ehmedê Xani, Celadet Bedir-Xan, Cegerxwin, Îhsan Nuri Paşa, Dr. Nuredîn Zaza, Yilmaz Guney, Musa Anter û gelekên din (ku bi berhemên xwe yên orjînal bûn sembol û ketin dilê milletê Kurd) divê bibe roman. Gelek beşên romanê heye. Romana şer jî beşeke romanê ye. Li ser şerê germ, yanê li ser şerê çekdarî ya rizgariya gelê Kurd gelek roman dikare bê nivîsandin. Wek ku Cemil Gundogan jî di nameyek xwe de dibêje: "... Ger mirov zilma heye nebîne, nalîna civakê nebîne, keder û liberxwedana gel nebîne, mirov ê çawan çirokê, helbestê, romanê binivîsîne?" (Nûdem - Hejmar : 12)

Têkoşin û jiyana hemû serokên Kurdan, kar û xebata kadirên siyasî yên Kurdan, şer û jiyana serbazên şerker yên gerilla û pêşmergan ku bi metoda romanê bê nivîsandin dê gelek

romanên baş û heja derkevê holê. Romannivîsê hemdem Mehmed Uzun, têkoşin û jiyana Memduh Selim bi navê " Siya Evîne " kirîye roman. Bi sedan şexsiyetên Kurd hene ku mirov dikare têkoşin û jiyana wan bike roman. Herdu Seid, Dr. Şivan û Saîd Elçî û bûyera wan bi serê xwe dibe romanek. Têkoşin û jiyana Necmedîn Buyukkaya, kar û xebatên wî û dawiyê jî di zindana Amedê de şehadeta wî dibe romanek. Serokê Beledîya Agri'yê ê kevî Urfan Alpaslan (Serdar Ararat) jî mamostetîya wî, li dijê faşîstan şer û têkoşîna wî ya pratîk, hetanî qumandariya mifreza gerillariyê û di şerê gerilla de şehadeta wî dibe romanek bi naveroka xwe xurt û dewlemend, dibe romanek gelek baş.

Li ser zindana Amedê çend roman hatin nivîsandin, lê bi tirkî bûn. Yê ku di zindana Amedê de jiyaye dikarin bi Kurdî romana berxwedana zindana Amedê binivîsin. Di vê deh salê dawî de, li Kurdîstana bakûr di nav qada şerê çekdarî de gelek xort û keçên Kurd yê welatparêz şehîd ketin. Têkoşîna van şehîdan, şerê gerilla divê wek roman bê nivîsandin. Qumandaren gerillan, yê ku deh sale di nav şerê gerilla de cih girtine û vê şerî bi aktîfî, di nav qada şer de dimeşînin, jiyana û şerê wan yê gerillatî bi xwe dibe çend cild roman.

Ji bo nivîsandina romanê, di Kurdistanê de, di nav civaka gelê Kurd de malzeme pir e, bûyer gelek in. Ger bi westatî hunandina bûyeran li hev bê honandin dê romanên ku bi sewiya xwe bilind bê afirandin. Ji cûre, cûre babetan dikare gelek romanên heja derkevê holê.

Romannivîsên Kurd hendik in. Divê yê nûh jî derkevin. Ew jî bi zanistî li giringiya pîrsa edebî binêrin û di vê hêlê de xebat bikin. Bi kar û xebatek têkûz dê romana Kurdî zêde bibe, pêşte biçê, dê edebiyata Kurdî dewlemend bibe. Di vê hêlê de berpirsiyarî dikeve ustiyê hemû ronakbîr û nivîskarên Kurd. Ew divê vatinîyên xwe binin cih.

ROMANA ŞER Û ŞOREŞÊ

Lokman POLAT

Barzanî 40 sal şer kir, lê romana şerê Barzaniyan nehatiye nivisandin. Li Kurdistana rojhilat şer û têkoşînek dûr û dirêj tete ajotin, komara Kurd a Mahabadê hate damezrandin, lê romana wê nehatiye nivisandin. Di Kurdistana Bakûr de 12 sale şerê gerilla beye, lê hêj jî romana şerê gerilla nehatiye nivisandin.

Di edebiyatê de roman beşekî giş e. Ji romanên klasîk bigir hetanî romanên modern, gelek cure roman hene. Ev cure, cure roman dewlemendiya edebiyatê ne. wekî romanên tarîxî (dîrokî), romanên otobiyografîk, romanên trajedîk, romanên politîk, romanên îronîk, romanên macerayê, romanên polîsiyê, romanên komedî, romanên biranîn, romanên şer û şoreşê û hwd, hene.

Di welatên ku tê de şoreş çêbûye de, romanên şer û şoreşê hatine nivîsîn. Romana şoreşa Oktobrê, romana şer û têkoşîna Vîetnamê, romana şoreşa Çînê û hwd hatine nivîsîn. Li ser şerê Cihanê yê yekemîn û duyemîn, li ser şerên partîzaniyê gelek roman hatine nivîsîn. Lê romana şerê partîzanî yê Kurdan hêj jî nehatiye nivîsîn.

Barzanî 40 sal şer kir, lê romana şerê Barzaniyan nehatiye nivîsandin. Li Kurdistana rojhilat şer û têkoşînek dûr û dirêj tete ajotin, komara Kurd a Mahabadê hate damezrandin û paşê jî hate xirabkirin, lê romana wê nehatiye nivîsandin. Di Kurdistana Bakûr de 12 sale şerê gerilla heye, lê hêj jî romana şerê gerilla nehatiye nivîsandin.

Bi kurtahî, hem ji bo yeko yeko perçeyên Kurdistanê û hem jî, ji bo tevahiya Kurdistanê romana şer û têkoşîna gelê Kurd, romana partîzanên (pêşmerge - gerilla) Kurd, romana serihildanên Kurdan, romana şer û şoreşa Kurdistanê nehatiye nivîsin.

Nenivîsandina romana şoreşa Kurdistanê, nahê wê maneyê ku romana bi Kurdî nehatiye nivîsin, yan jî romana bi Kurdî tune ye. Bi Kurdî kêm, hindik be jî roman hatiye nivîsin. Li ser Kurdan bi zimanên biyanan (Tirkî, Erebî, Farsî, Swêdî, Almanî, Fransî, Îngilîzî) gelek roman hatine nivîsin. Divê mirov vana tevlîhev neke.

Hinek mirov jî bo ku romana şoreşa Kurdistanê nehatiye nivîstin dibêjin romana Kurdî tune ye. Ev ditirineke xelet e. Romana Kurdî heye. Ji Kurdistanê başûr neh-deh nivîskarên Kurd bi Kurdî roman dinivîsin. Romanên wan yên ku hatine weşandin, romanên şer û şoreşê nebin jî, romanên bi Kurdî ne.

Gelo çima hetanî niha romana şer û şoreşê, an jî romana pêvajoya têkoşîna netewa Kurd nehatiye nivîsandin? Helbet gelek sedemên wê hene. Her mirov dikare li gorî bir û baweriyên xwe gelek sedeman pêşkêş bike. Li gorî her nivîskarekî, an jî li gorî her romannivîserekî/ê sedemên cuda cuda hene. Ev jî tiştêkî tebli ye, normal e. Ji bo hinek nivîskaran roman-nivîsandin dibe ku hêsan bê, lê nivîsandina romana şer û şoreşê, romana têkoşîna neteweyî wisan hêsan nîn e, gelek zehmet e û karê her nivîskari nîn e.

Gelo kî dê ji binê vê karê zehmet rabe û biserkeve? Kî dê romana şer û şoreşê binivîse? Ev pirs pirsekî balkêş e û bersîva wê jî hêsan nîn e. Lê ev pirs pirsekî bêbersîv jî nîn e, bersîva vê pirsê heye.

Ev rastiyek e, divê ev rastî bête qebûlkirin; jî ezmanan mirovên nivîskar nahên xwarê û romana şer û şoreşa Kurdistanê nanivîsin. Yên ku vê romanê binivîsin, dê dîsa jî yek an jî çend kesên nivîskar ên Kurd, ên heyî bin. Di nav van hemû nivîskarên Kurd ên heyî de, dê miheqeq nivîskarek an jî çend nivîskar vê romanê binivîsin. Yanê, yên ku vê romanê

binivîsînin ên ku dê ji ezmên bèn xwarê nîn in (bila kesek li benda Gogot nesekine).

Dilbixwîn Dara dibêje : "Ji bo nivîsandina vê romanê mirovek heye ku, hê derneketiye holê. Hê kesek wî nas nake. Dibe ku ew jî hê bixwe nizane. Hetanî ku ev mirov dernekeve holê, nivîsandina vê romanê zehmet e."

Gelo ev kes kî ye û dê kengê derkevê holê? Ev ne diyar e. Li gori min, hewceyên lêgerîna kesên weha dizî nake. Ji nivîskarên heyî dê mirovek an jî çend mirov rabin û vê romanê binivîsîn. Lê, dê bi serkevin an na? Ev jî tiştêkî din e. Dibe ku bi serkevin û dibe ku bi sernekevin. Lewre avakirin û lihevbonandina romanê gelek zor û zehmete. Romana şer û şoreşê divê ne tenê romanek be. Gelek roman bin. (Heger yek mirov binivîse divê gelek cildên wê hebin.) Her romanek an jî her cildêk aliyekî şer û şoreşê bihone. Aliyekî romanê di çiya de derbas bibe, aliyekî di Bekaayê de, aliyekî wê di bajarên de derbas bibe. Di aliyek de çalakîyên gerîla û organîzekirîna şer, ji aliyê serokatiya hêza gerîla ya qerargeha navendî ve, ji aliyek de jî çalakîyên kontr-gerîla divê bèn nivîsîn.

Heta nivîskar dikare faalîyera şefê kontr-gerîla navend bigire û bi wê awayî mijara şerê qirêj bi zîmanekî edebî binivîse. Ev dibe beşekî romanê.

Di beşên din de, qerargeha navendî ya gerilayan, sewq û idarekirîna serokatiya hêza siyasî û leşkerî bike navendek din û wê beşê li gori wê bihone.

Werhasil romaneke pîralî û ji gelek babetan pêkhatî û ji alî naveroka xwe ve bi hev û din ve girêdayî, divê bête honandin û nivîsandin.

Ev roman divê xwerû bi Kurdî be. Yê ku vê romanê binivîse divê xwediyê tecrubeyeke zanistî be. Di vê hêlê de zana be. Divê ew zanistîya hunera romanê bizanibe. Mirovên, romannivîsên weha di nav Kurdan de hene? Li gori min hene. Di demên pêşerojê de ev romannivîs dê xwe bidin nîşandan. Em li benda berhemên wan in.

DU DÎTINÊN LI SER BERHEMÊN EDEBIYATA KURDÎ

Lokman POLAT

D van demên dawî de li ser pirs û pirsgirekên edebiyatê gelek munaqêşe têne kirin. Ji bo problemên edebî munaqêşekirin tiştek baş e. Pêşveçûna edebiyata Kurdî di hêlek de bi munaqêşe, analîz û rexneyên edebî ve girêdayî ye.

Di rojnameya Roj, Ronahî û Ozgur Politika de bi tirkî çend nivîsên munaqêşeyê yên li ser edebiyata Kurdî hatin weşandin. Di kovara Helwestê de jî bi Kurdî gelek nivîsên munaqêşeyê derketin.

Munaqêşe di esasê xwe de li ser vê bingehê tête meşandin: Nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, lê berhemên xwe bi zimanekî din dinivîsinin, ev berhemên wan aîdê edebiyata Kurdî ne, yan na? Edebiyata Kurdî ji berhemên edebî yên xwerû bi Kurdî pêk tê? Yan edebiyata Kurdî bi gelek zimanên cure pêk tê? Ji bo vê mijarê du dîtînen jî hev cuda hene.

Dîtina yekem dibêje ku:

Berhemên ku bi zimanên biyaniyan tête nivîsin aîdê edebiyata Kurdî nîn in. Berhemên ku jî alî nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in jî heger bi Kurdî nebe, bi zimanekî din be di nav edebiyata Kurdî de nayê pejirandin. Edebiyata Kurdî ji berhemên xwerû bi zimanê Kurdî pêk tê.

Dîtina duyem jî dibêje:

Kurdên ku bi zimanên din dinivîsin, berhemên wan aîdê edebiyata Kurdî ne. Heger nivîskar bi eslê xwe Kurd be, ew berhemên xwe bi kîjan zimanî dinivîse bila binivîse, ew nivîskarek Kurd e û berhemên wî jî aîdê edebiyata Kurdî ye. Edebiyata Kurdî jî berhemên nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in û bi zimanê Kurdî, Tirkî, Erebi û Farisî nivîstine pêk tî.

Di rojnameya "ROJ"ê de nivîskar Ali Bîçer û Yılmaz Odabaşı, di rojnameya "RONAHÎ"yê de Şigal Xezal û di rojnameya "Ozgur Politika"yê de Şerefhan Ciziri vê dîtina duyem diparêzin. Gelek nivîskarên Kurd û nivîskarên ku di kovara HELLWESTê de dinivîsin dîtina yekem diparêzin.

Geb kîjan dîtina rast e û çima rast e? Û, kîjan dîtina çewt e û çima çewt e? Divê ev tişt bête munaqesekirin, bête analîzkirin.

Li gor bîr û baweriya min dîtina yekem rast e, dîtina duyem çewt e. Di edebiyatê de ziman bîgeh e. Berhemek bi zimanî kîjan neteweyî bê nivîsandin aîdê edebiyata wî neteweyî ye, aîdê edebiyata wî zimanî ye. Berhemên ku tene afirandin bi kîjan zimanî be, jî wî zimanî re xizmet dike. Yên ku bi eslê xwe Kurd in, lê bi zimanê neteweyek din nivîsine, tişteki ne nûh e. Ne tenê nivîskarên bi eslê xwe Kurd yê îroyîn berhemên xwe bi zimanê neteweyên din nivîsine, gelek nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd bûn duh jî, di dema berê de jî berhemên xwe bi zimanê neteweyên din nivîsine. Westayê edebiyata Kurdî, Ehmedê Xanî vê rewşê dîtîye, zanibûye, loma jî berhema xwe ya nemir bi zimanê Kurdî nivîsiye. Himdarê kovara HAWARÊ C. A. Bedir-Xan jî di kovara HAWARÊ de li ser vê mijarê sekiniye û dîtine xwe bi hawayekî zelal nivîsiye. Wî jî, dîtina yekem ku îro jî alî gelek an ve tete parastin, parastiye.

C. A. Bedir-Xan weha dibêje:

—«..... ji eserên beriya îslamiyê hesêb tişteki ne maye. Piştî îslamiyê jî nav Kurdan gelek şair, edîb û peyayên zana rabûne. Lê eserên xwe bi piranî bi erebî, bi farisî an bi tirkî nivîsandine; û ji

wan mîlet û edebiyata wan re xizmeteke mezin kirine. Herçî jahirên tirkan ên mezin yên ko serê tirkan bilind dikin Nabi, Neftî û Fîzûlî her sê ji Kurdmanç in.» Hawar hejmar :33

Li jor ji xuya dike ku C. A. Bedir-Xan jî ji bo edebiyatê ziman bingeh digire.

Yên ku dîtina duyem ya çewt diparêzin parastvanên dîtina yekem bi tiştên bê bingeh suçdar dikin. Ew dibêjin: "Dewleta tirk û şovenistên tirkan jî nivîskarên Kurd û berhemên wan yên tirkî di nav edebiyata tirkî de dihesibînin, nivîskaran jî wek nivîskarên tirk dihesibînin."

Divê mirov tiştan tevlihev neke. Ev rastî divê bête zanîn. Em wexta ku dibêjin berhemên wan nivîskaran aîdê edebiyata tirkî ne, em nivîskarê wan berhemên nakin tirk, em eslê wan înkâr nakin, em nasnameya wan ya netewî naguhirînin. Ew bi tirkî, erebî, farisî an jî bi zimanek din binivîsînin bi eslê xwe Kurd in. Mirovên weha heger Kurdîtiya xwe înkâr nakin, li Kurdîtiya xwe xweyî derdikevin û doza netewa Kurd diparêzin, ew welatparêzên Kurd in. wek mînak Yılmaz Odabaşı yan jî Ali Bîçer welatparêz û şoreşgerên Kurd in. Lê Kurdbûna wan nayê wê maneyê ku berhemên wan aîdê edebiyata Kurdî ne. Yaşar Kemal û Muradhan Mungan herkê jî bîstî zêdetir pirtûk weşandine, ew bi eslê xwe Kurd in, lê nivîskarên zimanê tirkî ne. Wan jî bo pêşveçûna zimanê tirkî xizmet kiriye. Wan zimanê tirkî dewlemend kiriye. Herdu jî bi devê xwe dibêjin em nivîskarên zimanê tirkî ne.

Nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, lê bi tirkî, erebî yan jî farisî dinivîsin, berhemên wan bi temamî li ser Kurdan be jî, ev nabe dellil, nabe pîvan ku ew berhemên aîdê edebiyata Kurdî ne. Nivîskarê Swêdî Thea OLJELUND çûye Kurdistanê geriyaye û li ser Kurdistanê romanek bi navê "Hästen Från Kurdistan - Hespên Ji Kurdistanê" nivîsiye. Babeta romanê li ser Kurdan e, bûyer li Kurdistanê derbas dibe. Ev berhema nivîskarê Swêdî

aidê edebiyata Kurdî ye, yan aidê edebiyata Swêdî ye? Li gor min, ev berhem aidê edebiyata Swêdî ye. Gelek berhemên Yaşar Kemal û setim Berekat ji li ser Kurdan in, bûyerên ku diqewimîn di Kurdistanê de çêdibin, qada bûyeran Kurdistan e. Lê, çawan ku romana nivîskarê Swêdî aidê edebiyata Kurdî nîn e, yên van herdu nivîskaran jî aidê edebiyata Kurdî nîn in.

Yaşar Kemal û Muradhan Mungan nabêjin em tirk in, dibêjin em nivîskarên zimanê tirkî ne. Rasti jî ev e. Nivîskarek yê wî zimanî ku ew pê dinivîsîne ye. Yanî nivîskar bi kîjan zimanî dinivîsîne, nivîskarê wî zimanî ye.

Şigan Xezal di rojnameya "RONAHÎ"yê de nivîsîve, dibêje:

—«... Nivîskarên Kurd dikarin bi çar zimanî (Kurdî, Tirkî, erebî, Farisî NM.) berhem biafirin û diafirin jî. Berhemên ku bi van çar zimanan tête afirandin berhemên edebiyata Kurdî ne.»

Ev dîtina, dîtinek çewt e. Dîtinek "milliyetçî" ye, (netewepêrest- nationalist e) rast nîn e. Ji xwe yên ku dîtina duyem diparêzin, yên ku dibêjin nivîskarên ku Kurd in bi kîjan zimanî binivîsînin jî berhemên wan aidê edebiyata Kurdî ye, bi bir û ramanên "milliyetçî" tiyê van dîtinên xwe pêşkêş dikin û diparêzin. Li gor wan "Bila nivîskar Kurd be bi çî zimanî dinivîse bila binivîse, berhemên wî aidê edebiyata Kurdî ye." Gava pîvan weha "milliyetçî"ti be, hemû berhem dibe aidê edebiyata Kurdî. Çewtî jî ji vê dîtina "milliyetçî" derdikeve holê.

Îdeolojiya fermî ya dewleta tirk, kemalîzm jî her tiştî dike tirk û bi tirkîtiyê ve girê dide. Niha ji nav Kurdan jî hinek nivîskar rabûne her tiştî dikin Kurd û bi Kurdayeriyê ve girê didin. Nivîskar Cemşid Bender û Selahatîn Mihotolî tiştekan nehêştin ku nekirin aidê Kurdan. Divê mirov realist be, rastiyê bibîne. Afirandinên nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, bike aidê edebiyata Kurdî tiştekan rast nîn e. Di nav nivîskarên ku bi eslê xwe

Kurd in de gelek kes hêj ji Kurdîtiya xwe qebûl nake. Xwe Kurd nabîne. Li gor parastvanên dîtina duyem, divê berhemên wan kesan jî (ji bo ku bi eslê xwe Kurd in) di nav edebiyata Kurdî de bê hesibandin. Li gor min na! Divê neyê hesibandin.

Ev dîtînen ku min di vê nivîsê de hanî zimên, dîtînen min in, yên ku ez pê bawer dikim. Lê, ev nayê wê maneyê ku ev dîtînin rast in û munaqêşe li ser nabin. Na! Divê munaqêşe bibe. Rasti di bin "tekel" a tu kesek de nîn e. Rastiyên zanîstî-îlmî di encama munaqêşeyan de û bi saya rexneyan derdikeve holê.

*N*ûha ez dixwazim dîtînek din jî pêşkêş bikim. Ev dîtînin jî hêj di serê min de rind zelal nebûye. Lê divê li ser vê dîtîne jî munaqêşe bê kirin. Dîtîna min ya ku ez pêşkêşê munaqêşeyê dikim ev e:

Wek tete zanîn, li Tirkîyê, li Kurdistanê û li Ewropayê gelek kovar û rojnameyên Kurdan derketin û hinek hêj jî derdikevin. Ji berê hetanî niha ew weşanên ku derketin û derdikevin, li gor min divê mirov bike du beş, du kategori:

Yek— Kovar û rojnameyên Kurdan.

Du— Kovar û rojnameyên Kurdî.

Rojnameya Yenî Ulke, Ozgur Gundem, Ozgur Ulke, Yenî Politika û niha jî Ozgur Politika rojnameyên Kurdan in, lê rojnameyên Kurdî nîn in. Ji bo ku xwerû bi tirkî dihatin weşandin. Kovara Ozgur Halk, Newroz, Newroz Ateş, Deng û hwd, kovarên Kurdan in, lê kovarên Kurdî nîn in. Ji bo ku xwerû bi Kurdî nîn in.

*R*ojnameya Welat, Welatê me, Azadiya Welat, Rojname, Armanç rojnameyên Kurdî ne. Ji bo ku xwerû bi Kurdî ne. Kovara Zend, Helwest, Nûdem, Şano û Sînema, Çira û hwd, kovarên Kurdî ne. Ji bo ku xwerû bi Kurdî tene weşandinê.

*M*irov dikare ji bo berhemên edebî yên Kurdan jî du kategoriyan weha dayne. Berhemên edebî yên Kurdî û berhemên edebî yên Kurdan. Berhemên edebî yên Kurdan ew berhemên ku ji alî Kurdan ve bi zimanekî din hatine nivîsîn û aîde edebiyata wî zimanî ne. Mesela lêkolînan dikarin lêkolînan weha bikin: Berhemên Kurdan yên di edebiyata tirkî, erebî û farisî de ne. Yan jî di edebiyata tirkî, erebî, farisî de berhemên Kurdan.....

*K*ategoriya din jî, ji xwe ew berhemên ku bi zimanê Kurdî hatine nivîsandin in. Li ser vê kategoriye munaqêşe tune ye. Hemû kes (Alî Bîçer ne tê de) van berhemên ku bi zimanê Kurdî hatine nivîsandin û tene nivîsîn di nav edebiyata Kurdî de dihesibinin, munaqêşe li ser kategoriya din e.

*L*i gor min, hendî ev munaqêşe bes e. Nivîskarên ku bi eslê xwe Kurdî û berhemên xwe bi zimanekî din dinivîsin, heger li Kurdîtiya xwe xweyî derdikevin, doza Kurd û Kurdistanê diparêzin, divê em li wan nivîskarên welatpazê xwedî derkevin, wan netehesînin cihê di. Divê em berhemên wan wergerînin Kurdî. Divê em wan û berhemên wan bi xwendevanên Kurd bidin danasîne. Divê li ser berhemên wan û li ser hemû berhemên nûh-ku tete afirandin, analîz bê kirin, bê nixandin.

EDEBÎYATA KU JI BO KURDAN TÊ NIVÎSANDIN DIVÊ BI KURDÎ BE

Lokman POLAT

Divê nivîskarên Kurd hin pirtir cehd bikin ku edebiyata Kurdî dewlemend bikin. Xwendevanên Kurd jî divê pirtûkên Kurdî bistînin û bixwînin.

Di van demên dawî de edebiyata Kurdî a nivîskî gelek pêşve çûye. Heger ev pêşveçûyîn weha berdewam bike, dê rewşa edebiyata Kurdî a nivîskî gelek baş bibe. Di van çend salên dawî de gelek berhemên edebî yên nivîskî hatin weşandinê. Nivîskarên Kurd bi dehan pirtûkên roman û kurteçîrokên Kurdî afirandin. Di hêla afirandin û weşandina berhemên romana Kurdî de qel-siyek hebû, lê nûha gelek romanên nûh tene weşandinê. Bi saya romannivîsê hemdem Mehmed Uzun û romannivîsên kurd yên nû romana Kurdî jî berbipêş ve diçe. Rewşa edebiyata Kurdî a nivîskî ya îro jî doh baştir e, sibê jî dê ji îro baştir be.

Erê... Divê romana Kurdî bi Kurdî bê nivîsandin. Edebiyata ku ji bo Kurdan tê nivîsandin divê Kurdî be. Ger Kurdî nebe ew berhemên edebî di nav edebiyata Kurdî de nayê hesibandin.

Nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, lê berhemên xwe bi zimanê neteweyên serdest dinivîstin ku li eslê xwe xwedî derdikevin, li nasnameya xwe ya Kurdî xwedî derdikevin tiştekî baş e. Lê hinek nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in hene qet li nasnameya xwe xwedî dernakevin, bi her awayî asimilê bûne û heliyan, divê mirov bi çavê baş liwan mêze neke. Cemal Sureya bi eslê xwe Kurd bu lê li Kurdîtiya xwe qet xweyî derneket, beriya ku bimirê îtiraf kir ku ew jî Kurd e. Neteweya Kurd jî mirovê weha tu feydeyê nedîtîye û nabîne jî. Lê hinek hene, asimilê bûne, bi Kurdî nizanin lê di berhemên xwe de li ser doza Kurd û Kurdistanê disekin, ev baş in, lê dîsa jî berhemên wan berhemên edebiyata Kurdî nîn in. Piraniya van nivîskarên bi eslê xwe Kurd ku tirkî dinivîstin, digel zimanê tirkî hendiktir zimanekî din (Îngiltzî, Fransî, Almanî) jî dizanin, lê çî heyf Kurdî nizanin û xwe fêrê kurdî nakin. Ez bi xwe berhemên van nivîskarên weha di nav edebiyata Kurdî de nahesibînim. Lê wek ku heval M. Şilan di rojnameya ROJê de nivîsandibû, mirov jî berhemên wan re dikare bibêje ew berhemên edebiyata Kurdistanê ne. Wek tête zanin li Kurdistanê derveyî neteweya Kurd gelek xelkên eqaliyet hene. Ji wan xelkan yek bi zimanê xwe berhem biafrîne, mirov jî wê berhemê re dikare bibêje ev berhem edebiyata Kurdistanê ye. Tebî ev tişt jî hêj di serê min de rohnî û zelal nîn e, ji bo min babeta munaqeseyê ye. Dibe ku ev dîtî jî şaş be. Ez hêj li ser vê dîtîne bi dûr û kûr nefikirî me. Hinek nivîskarên ku bi eslê xwe Kurd in, lê bi tirkî dinivîstin li ser vê meselê dîtînen cuda tinin zimên. Nivîskar Yılmaz Odabaşı dibêje "Em şairên tirk nînin, yên Tirkîyê ne. Berhemên me edebiyata Tirk nîne, edebiyata Tirkîyê ye." Bi dîtîna min, ev dîtîna Yılmaz Odabaşı xelet e. Heger weha be dîtîna M. Şilan hîn rastir e. Nivîskarê bi eslê xwe Kurd, Alî Bîçer hemû helbestên xwe bi tirkî dinivîstine û îdîa dike ku berhemên wî aîdê edebiyata Kurdî ye. Yên ku en pîrr bi nivîskî van munaqesên dike jî helbestvan Alî Bîçer e. Hinek tişt bi zorê

û bi pir gotinê nabe. Alî Bîçer çiqas bixwaze jî nikarê bide qebûlkirin û îspatkirin ku berhemên wî yên tirkî, berhemên edebiyata Kurdî ne.

Ez berhemên nivîskarên Kurd yên nûn gelek baş dibînim. Ev nivîskarên Kurd yên nûn ji bo pêşketin û xurtbûna edebiyata Kurdî kar û xebatên gelek heja dikin. A muhîm jî ev e ku ev nivîskarên nûn xwerû bi zimanê Kurdî dinivîsin, ev tiştekî gelek girîng e. Ji xwe gelek nivîskarên Kurd yên ku xwerû bi Kurdî dinivîsin nivîskarên Kurd yên nûn ne.

Li gor bîr û bawerîya min, divê romana kurdî û hemû şaxên edebiyata Kurdî hîmê xwe jî realîstiyê bigre û li ser xeta rastiya civakî pêşbikeve.

Di gelek waran de firq hene. Di hêla metoda nivîsandinê, tema romanê, hunandina bûyeran, teknîka wê û di gelek tiştên din de di nav romana klasîk û modern de firq hene.

D nav romanên Kurdî de romanên modern hene. Romanên Mehmed Uzun romanên modern in. Her çiqas hinek romanên wî jî alî naveroka xwe ve li ser bûyerên dîrokî hatine avakirin jî, teknîk û metoda nivîsandina romanên Mehmed Uzun modern e. Romana Siya Evîne li gor metoda romanên modern hatiye nivîsandin. Di nav romanên Kurdî de post-modernîst roman tune ne. Post-modernîzm realîzmê qebûl nake. Nivîskarên Kurd bi piranî di şopa realîzmê de ne. Post-modernîst durê politikayê ne. Nivîskarên Kurd bi piranî di nav politikayê de heşir-neşir in. Bi kurtahî meylariyekî xurt jî bo post-modernîzmê di nav nivîskarên Kurd de nexuyaye. Ji pirtûka Hesênê Metê "Labîrenta Cinan" re mirov dikare bibêje roman. Hesênê Metê jî bo vê pirtûka xwe "Novel - Çîrok" dibêje. Lê li gor min, Ahmed Tewfik û Rohat Alakom ev pirtûk roman e.

Di nav nivîskarên cihanê de tesîra herî mezin ya nivîskarê Rûsî Çehov û ya nivîskarê Amerîqî Jack LONDON li min bûye. Min ji bo nivîsandina çîrok û kurteçîrokan metoda nivîsandina van herdu nivîskaran ji xwe re bingeş girtiye. Ez ji alî dîtina edebî û siyasetî de ji van herdu nivîskaran nêzikê xwe dibînim.

Û ji berhemên gelek nivîskarên cihanê hez dikin. Ez navê çend nivîskaran bêjim; Di serî de Çehov û Jack London, du vana Raymond Carver, Maksîm Gorkî, Ostrovskî, Gladkov, Dîmîtrî Dîmov û André Malraux.

Ez ji hemû nivîskarên Kurd hez dikim û bi dilxweşî berhemên wan yên Kurdî dixwînim. Lê ku hewce be ez navê çend nivîskaran bibêjim se; di serî de Cigerxwîn, Ereb Şemo, Kemal Burkay, Mehmed Uzun, Hesenê Metê, Felat Dilgeş, Ehmed Huseynî û hinekên din.

Di dema me de rewşa çîrok û helbestên Kurdî gelek başe. Ji rewşa romana Kurdî baştir e. Yên ku bi Kurdî roman dinivîstin gelek kêr in, hendik in. Lê yên ku çîrok û helbestên Kurdî dinivîstin pîr in, zêde ne.

Heranî nûha 7 berhemên min yên xwerû bi Kurdî hatine weşandinê. Çar (4) heb jî yên bi Tirkî ne. Di pêşerojê de jî çend pirtûkên min amadene ku ez wan jî biweşînim. Navê wan pirtûkan ev in: 1-Cihana Çandî û Edebî-pênc Cild, 2- Mêrxas, (ev pirtûk derket. ÇN.) 3-Evîndar, (ev pirtûk derket. ÇN.) 4- Ey Şehîd, Hey Hebûn, 5- Hawar û Gazîn-Bese Şerê Birakûjîyê-

Gotina min a dawiyê ev e; divê nivîskarên Kurd hîn pirtir cehd bikin ku edebiyata Kurdî dewlemend bikin. Xwendevanên Kurd jî divê pirtûkên Kurdî bistînin û bixwînin. Ji bo bersîva pirsan em sipas dikin. Ez jî sipas dikim.

HEVPEYVÎN BI ŞAHÎNÊ B. SOREKLÎ RE

HELWEST: Bi kerema xwe, tu dikarî behsa xwe û nivîsandina xwe ji me re biki.

Şahîne B. Soreklî (Ş.B.S.): Ev dora bîst û heft salan in ez li bajarê Sydney dimînin. Di 71'an de ez li vir zewicim û du kurên me hene. Ber hatina Australya, ez 3 salan li Otrîşê û Almanyaya mam, wek xwendekar. Bi gotineke din, ez nozdeh salin gihîştim Ewropayê. Diya min Kurmanc û bavê min zaza bû. Bavo ji devera Siwêregê çûbû Kobaniya li binê xetê û li gondê Mezrê bi cih bûbû. Zati navê malbata me, Soreklî, ji navê Siwêregê tê.

Min di destpêka salên 80'yan de dest bi nivîsandinê kir. Hejmareke ji kurteçîrokên min, herweha gotarine, di kovar û rojnemeyên kurdî de di nav 15 salên borîn de hatin weşandin. Şêş berhemên min wek pirtûk hatin weşandin: **AZADBÛNA MEHMET KARATAŞ** (Çîrok: Enstituya kurdî, Bonn, 1985);

WENDABÛN (Roman: Verlag für Kultur und Wissenschaft, Bonn, 1987); EM Û PIRSA ME (Gotarên siyasi: Sydney, 1987); MEHKEMEKIRINA SELAHIDDÎNÊ EYÛBÎ (Şano: Weşanên haykurd, Stockholm, 1989); Jana Heft salan (Helbest: Enstituya Kurdi, Brûksel, 1990); NAMÛSA ÊMO (Kurteçirok: Weşanên Haykurd, Stockholm, 1994).

HELWEST: Tu di van salên derveyî welêt de çi hîn bûyî, te çi stend û çi wenda kir, tu dilşa yî, dilşa nînî?

Ş.B.S. : Dayîna bersîvekê ji bo pirseke wisa min ditirsîne. Yekem, Ne tişteki pêkan e ku merov rojên bêtir ji sîh salan di nav çend rîzan de şîrove bike. Duyem, ji dest nayê der ku merov bersîveke rêk û pêk bide. Ji bo bersîveke di cih de pirtûkek jî têrê nake. Di nav van salan de ez rastî rojên reş jî yên xweş jî hatim, ez hem giriyam, hem keniyam. Ez rastî bi hezaran merov hatim, di nav çand û gelên cûrbecur de jîm. Ez ji welêt bêtir hîni kurdûna xwe bûm. Ez gihîştim wê baweriyê ku di jîyanê de baweriyêke mutleq nîne, ji ber ku ez bi xwe di qonaxên cuda re derbas bûm û baweriyên min bi merovan, bi felsefeyan, bi teoriyan û bi ramanan gellek caran hatin guhertin. Ez fêr bûm ku hînbûn proseyeke bêyî dawî û bêyî sînor e. Di nav van salan de ez hîni merovti û nemerovtiya merovan bûm û ez gihîştim wê baweriyê ku di jîyanê de ji kerhayerê xirabtir tişteke nîne. Ez hîni wê yekê bûm ku her kes û lawir û tiştê di cîhan û hawirdora me de xwedan maf e, ku ji bo her bûyerê sedem hebe, ji bo her nexweşiyê derman hene û jîyana bêyî hevî ne çi jîyan e. Ez hîni bûm ku gelek ji gelekî ne baştir e, lê merov ne wek hev in, hindêk ji hindêkan baştir in.

Min ji gellek merovan evîn stend û ji hindêkan kerahiyeta wan stend. Ez li gellek welatên cîhanê geriyam û min ji her we-latekî tişteke stend. Min ji berhemên gellek nivîskarên mirinî û

sax sùd girt, min ji çanda hindek gelan kelk stend û ez ji gellek merovên ji paşkokên curbecur û bi temenên cuda fêrî dersên jiyane bûm. Bi umrê bîst û du saln û bi du dolarên min ji hevaleyê deyn kirinê ez gihîştim welatekî dûr û min bi xuya eniya xwe xwe gihand va qonaxa jiyana xwe. Ez li tiştêkî ne poşman im; tenê ji wê yekê ku min fersend nedît ji day û bavê xwe re bibêjim, spas ji bo her tiştê we dayî min; û ji wê yekê ku min kesine li ber dilê min giranbiha wenda kirin bêyî ku bikaribim ber mirina wan destê wan biguvişim. Ez fêrî tiştêkî din ji bûm di nav salên dawîn de, ku kurdbûna me wekî xeletekê ye di stuyê me de, ta mirinê xelastî jê tune, ku merovine me ji stemkaran stemkartir in, ji dilreşan dilreştir in û zirara ji wan dikare bigihê, heye ku ji ya neyaran bêir be. Min gellek tişt û gellek şadî û bextewerî bi dest xistin û ez gihîştim gellek amancên xwe lê welat her li ber dil şerîna ma; min biharên welatê xwe wenda kirin, min heval û meriyên li paş manî nivwenda kirin û min bire dengên zaroyên neteweya xwe kir. Nuha ku nêzîkiyê li pêncêhsaliya xwe dikime, ez herweha rêgihîştim ku ez bêtir ber bi wendabûnê biçime, ez ne ji vir, ne ji wir im, û ev yeka min dilxemgîn dike, min ditirsîne. Min dest pê kiriye ji ixtiyarbûnê bitirsim, ixtiyarbûna ku tê de merov ji her derê ye, lê di eynî demê de li her derê biyanî ye, heta li welatê kevin jî. Hindek caran ez xweziya xwe bi wan rojan tinim ku zanibûna min li ser Kurdan, li ser merovan û li ser jiyane bi sinor bû, ji ber ku hevî mezintir bû. Troj, li gel ku ez dikarim bûyeran li gor zanibûna xwe şirove bikim û merovan li gor baweriya xwe fêhm bikim jî, ez kêmtir bi hevî me. Ez nema bi wekheviya merovan bawer im ji ber ku merov çî caran nikarin wek hev bibin. Li gel her tiştê hatî gotin jî, ez hewl didim dilşa bim, ta ji dest tê. Dilşadî ne bi dest merov e. Merov hewl dide mentiqî be û merov dizane ku bextewerî ji dilxemgîniyê çêtir e, lê mêjî nedikare her bi ya xwe bike. Danûstendina li gel yê din, kat û demên merov tê de û heta rewşa giyanî bandora xwe li mêjî dikin. Weqa tiştên balkêş hene di çihana fireh de ku merov dixwaze bike lê erf û toreyên civakan, berpirsiyariya li hember malbatê û merovan û

kurtbûna jiyane nahêlin merov gavên xwe li gor meraqa dilê xwe rane. Azadiya mutleq nine. Tiştêkî din jî min gellekî dilxemgîn dike, ew jî dubendî û lçbariyeta kirina derewan e. Wek nişe, hindek caran dilê merov dixwaze ku gotina rast bike, li gor dîtina xwe ya rast bibêje, heta ku li gor dîtina yê din ne rast be jî, lê merov newêre, jî ber ku gotina tevahiya rastiye dijwartirîn tişt e. Bi gotineke din, jî min mepê ku ez di vê hevpeyvîne de be jî, tevahiya rastiye diyar bikim. Ez bawer nakim kesekî di dîroka merovan de tevahiya rastiye yan rastiya tevahî goribe, pêxemberan jî di nav wan de.

HELWEST: Tu jî bo çi û jî kê re dinivîsinî?

Ş. B. S : Ez dinivîsinim da ku hestên di dilê xwe de derfînim û li gel yê din parvebikim. Ber her kesî ez jî xwe re dinivîsinim. Dema min dest bi nivîsandîne kir heza niştimanperweriyê ku bi encama bîndestbûna gelên min di dil de gurr bû bû roleke mezîn di vê biryarê de lîzt, lê hezkirina jî edebiyatê û meraqa ketina nav çemê wê jî ez xistim vê rê. Îroj ez jî wan kesan re dinivîsinim ku dizanin bi kurdî bixwênin û jî berhemên nû û cuda hez dikin. Bi gotineke din, ez jî rewşenbîrên kurdîzan re dinivîsinim, bi heviya ku van nivîsaran jî haliyê hejmareke jî wan de bîyên xwendin. Hindek caran, da ku di dilê xwe de meraqa nivîsandîna bi kurdî gurr bihêlim ez li xwe jî derewan dikim. Ez dizanim hejmara yê berhemên min bixwênin bi sinor e. Ma îroj çenk Kurd rojnameyeke yan kovareke kurdî dixwênin? Pênceh, pênc sed, lê pênc hezar? Ev e heza gelê me, lê gelo ez şaş im?! Li milê din, ma çend xwendevanên me jî nivîsaran bi tevahî fêhm dikin, yan çend nivîsaran me bi nivîsên hev qayîl in?! Ma di hevpeyvînan de nivîskarek navên çend nivîskarên Kurd tine ser zimên, yan diwêre pesna çend nivîskaran bide. Kesên me tenê pesana nivîskarên mirî û yê biyani didin. Na, na, hewce nake hûn vî beşê hevpeyvîne bibirrin; ez bêtir nabêjim. Dizanim gotina rastiya tevahî ne rast e!

Bêguman e ku merov dixwaze ji tevahiya gel re binivîsîne, heta ji zarokan re jî, lê bêtir ji 90 % ji Kurmancan nedizanan û nedikarin di vê rewşa bi tenî de bi zimanê xwe bixwênin. De merov çima hên ji hewcedariyê bêtir xwe û yên din bixapîne?! Tika dikim ji nivîskaran ku dilên xwe li min nehêlin. Barê li ser milên wan giran e û divêt ew jî rewşê dilsar nebin. Nivîsandin jî berxwedan e.

HELWEST: Tu rewşa edebiyata kurdî ya nivîskî çawa dibîni? Ji bo çêtirkirina wê çi divêt?

Eger em rewşa edebiyata kurdî (mebest li vir edebiyata bi zaravayê kurmançî û rîpên latîni ye) li hember edebiyata zimanên, em bibêjin wek inglîzî, almanî û frensî, têxin pîvanê, wê demê çi guman namîne ku edebiyata me gellekî li paş maye û hên di gavên destpêkê de ye. Lê eger em vê edebiyatê li gor rewşa gelê Kurd û dîroka wî têxin mêzîne, yan bîdin hember ya hejmareke ji gelîne cihana "sêwem" ku xwedan dewlet in, wê demê ez ê bikaribim bibêjim ku rewşa edebiyata kurdî li gor merc û jêrtên îroj baş e û di nav panzdeh salên borî de gavine gellekî çak hatine ranane. Gellek nivîskarên vê kurteqonaxê layiqî pesindanê ne, li gel hemî kêmasiyên li holê jî.

Ji bo baştirkirina rewşa edebiyata kurdî têgihandina xwendevanan divêt. Eger berhemên nivîskarên Kurd jî haliyê hejmarên mezin ji xwendevanan de neyên xwendin edebiyata kurdî nikare bi gavên beza ber bi pêş biçê. Ta ew roja ku nivîskarê Kurd nikaribe bi ençama weşandina berhemên xwe jiyana xwe û ya malbata xwe misoger bike afirandina berhemên bi nexrê bi sînor be, ne jî rojnameyên rojane û kovarên heftane dê bikaribin bêtir holê û bidominin. Divêt em bi hemî zêweyan têbikoşin da ku fêrbûna xwendin û nivîsandina bi zimanê kurdî li Kurdistanê pêkan bikin. Bi gotinên din, eger îroj nivîskarekî Kurd berhemeke jî qenctirîn berheman biafirîne û ew berhema tenê jî haliyê sed kesî de bête xwendin û bête weşartin, dîsa jî em ê nikaribin behsa pêşketina edebiyata kurdî bikin. Helbete rewşa

me li pêş çavan e û ji bo realizekirina xewna ku pirraniya endamên gelê Kurd bikaribin bixwênin demeke dirêj divêt. Divêt endamên neteweya kurdî qîret bikin, xwe fêrî xwendinê bikin û xwendinê ji xwe re bikin adet. Tiştêki şaş e ku em "gel" her bêtawan bi nav bikin û rexneyan bi ser niviskaran de bibarînin. Niviskarên mezin ji nav gel tîyên holê, herweha serokên bi rûmet. Eger endamên gelekî piştgiyariya berhemên nivîskar û hunermendên xwe nekin, wan maf niye ji wan berhemên bi rûmet ji hevî bikin. Ji ber wê, divêt dîsan bête gotin ku pêwîst e em dîlsar nebin û li gel hemî kêmasiyan hewl bidin ku edebiyata xwe dewlemend bikin. Bawer dikim bi rehmetî Mûsa Ênter bû ku gotibû, "me ji binê sifre dest pê kir."

Niviskarên Kurd yê bi tîpên latîni dinivîsinin, wan ji binê sifre dest pê kir. Hezar spas û şabaş ji kesên wek Mîr Celadet Bedirxan re ku çirûskeke ronahiyê ji me re hiştin. Divêt em ji vê rastiye nerevin. Eger Iroj kovarên me, rojnameyên me û romanên me hebin, ew bi ked û fidakariya şexsan hatine holê ye. Eger di nav me de hên Shakespeare û Schiller nebin ji, kesek nikare bibêje ku me roman û çîrok û helbest nîn in.

Dijwariya li pêş nivîskarên Kurd nebûna zimanekî bilind e (standard) ku şûna xwe girtiye. Hên katek divêt ku ji hemî zarav û lehceyên kurdî zimaekî bilind bête holê û tîrm û gotinên standard çihên xwe bigirin. Li nik min guman nîn e ku zimanê kurdî ber bi standarbûnê diçe ye û heta soranî û kurmançî ji ber bi hev tîne. Bi kurtî, li gel hemî asteng û dijwariyên li holê ji me hevî heye.

HELWEST: Romana kurdî divêt bi kurdî bête nivîsandin?

Ş.B.S.: Em ê nikaribin romanekê wek "romana kurdî" bi nav bikin, eger bi kurdî nehatibe nivîsandin. Stephen Hunter ji romaneke bi navê THE SECOND SALADIN (Selahiddînê Duyem) nivîsandiye. Bokeyê çîrokê Kurd e, lê em nikarin bibêjin romana wî beşekî edebiyata jurdî ye. Eynî tişt ji bo

Kurdan ji dikare bête gotin. Eger ez îroj romanekê bi inglîzî yan erebî binivîsînim, çîqa amanca min piştgiriya Kurdan be û çîqa ez çanda kurdî bi kar wînim jî, ez ê nikaribim bibêjim, romana min beşekî ji edebiyata kurdî ye. Di ev dema dawîn de gellek nivîsar û hevpeyvîn di vî warî de hatin weşandin. Lewma, ez naxwazim bersîvdana pirsê drêj bikim. Lê dixwazim li vir bibêjim, ku me maf niye li nivîskarên Kurd yên bi zimanên din dinivîsînin rexneyên tûj bigirin, eger zimanê wan yê kurdî ne weqa baş be, yan ew tew bi kurdî nizanibin. Ziman çekê nivîskêr e, hacetê hunera wî ye. Min bi salan ziman û edebiyata almanî xwendiyê û dîsan jî cesaret li nik min nîne ku romanekê bi almanî binivîsînim. Em gellek çaran tenê bi dilê xwe difikirin, ne bi mêjiyê xwe. Em dibin dadmend û bi encama atîfeya neteweyî nivîskarên Kurd yên bi zimanên din dinivîsînin dikin amanca nefreta xwe. Nivîsandin meraq e, dilxwazî ye, îlham e. Merov nikare yekî neçar bike ku bila bi vî zimanî yan bi wî zimanî binivîsîne. Tîştê grîng ew e ku van nivîskaran trajêdiya gelê Kurd jî bir nekin û piştgiriya mafên wî bikin, bi çî zimanî dibê bila bibe.

HELWEST: Tu jî berhemên kîjan nivîskarên cîhanê û yên Kurdan hez dikî? Kê tesîra xwe li te kiriye?

Ş.B.S. : Min di niye rabim û li navên nivîskarên mezin bigirim da ku bibêjim, min berhemên van nivîskaran xwendine.... Min ta sinifa duwanzdan bi erebî dixwend. Di zanîngehê de min gellek pirtûkên di warên edebiyata inglîzî, almanî, felsefeyê, siyasetê û perwerdekariyê de xwendin. Rastî ew e ku navên gellek nivîskarên ku min berhemên wan xwendine jî bîra min çûne, lê bêtî guman min sîd jî ramanên wan girtine. Edebîyata almanî jî ya inglîzî bêtir li keyfa min diçû. Min gellekî jî çîrok, şano û helbestên Brecht (Bréxt) hez dikir. Herweha jî romanên Gunter Grass, hindêk kurteçîrokên heinrich Böll û hejmareke jî nivîskarên almanî yên sedsala borîn û vê sedsalê, yên wek Fontane, Kafka, Weiss û yên din. Ez nikarim bibêjim ka ez ketime

bin bandora berhemên kîjan nivîskarî, lê bêyî guman merov di jiyana xwe de dikeve bin bandora gellek nivîskaran, heta hindek caran bêyî ku bizanibe. Min qasî ji çîrokên nivîskarên alman hez kir ji yên nivîskarên rûs hez nekir. Heye ku sedem ew be, ji ber ku min berhemine yên rûs, ne bi rûsî, lê yan bi erebî, yan bi inglîzî xwendine. Bi dîtina min nivîskarên alman, bi taybetî yên sedsala bîstemîn, bêtir realîst in. Ez ji berhemên propagandîst û yên merovan ji merovan çêtir û mezintir dikim hez nakim. Ber çend salan ne wisa bû. Berhemên wek çîroka jiyana Joseph Stalin gellekî li keyfa min diçûn, lê zihniyeta merov jî di qonaxan re derbas dibe. Tecrûbe, rewş û temenê merov tola xwe diltîzin.

Bêguman di çend salên borîn de hejmareke ji berhemên baş derketin, di warê edebiyata kurdî de, lê mixabin, ji ber nebûna katê min hemî nexwendine, yan hindek bi dest min neketine. Ji romanên min xwendinê berhemine Mehmed Uzun, Bavê Nazê û Mehmûd Baksî li xweşiya min hatin. Helbete yên din jî dê hebin, lê mixabin, min hên nexwendine.

HELWEST: Tu nuha li ser çî dixebitî? Planên te yên pêşerojê çi ne?

Ş.B.S. : Merov şerm dike êdî bibêje, "min dest bi...kiriye,..." Ya rast kar jî bo plançêkirinê nîne. Piçek kata jî bo vêsibûnê heye ez jî bo nivîsandina kurteçîrokan û gotaran bi kar tinim ku di Nûdem, Çira û nûha Helwest de car caran têyên weşandin. Gellek tişt nivçe mane û di hucreyên elektrônî de qîre qara wan e, dixwazin derkevin. Ez jî bo wezaretê Perdekariyê di karekî dayimî de me. Ji haliyekî din de, ez hefteyê carê bernameyêke kurdî amade dikim û di dezgeha fermî ya radyoya SPECIAL BROADCASTING SERVICE de (Dezgeh bi 68 zimanan bernameyên radyo jî bo muhatîran pêşkêş dike) pêşkêş dikim. Va bernameya gellek kar, amadekirin û nivîsandin dixwaze. Cihê gotinê ye ku şert û mercên jiyana îroj ne hêsan in. Ez bi xwe

hefteyê şeş rojan kar dikim, rojine deh ta duanzdeh saetan. Jê bêtir, di rojên îroj de matiryalê ji bo xwendinê bêyî dawî û sinor e, hem li kar, hem li dervayê kar. Bi encama vê yekê merov ne katê ji bo xwendina berhemên edebî dibîne, ne jî dikare li gor daxwaza xwe binivîsîne. Ez van gotinan dikim ji ber ku gellek kes, nivîskarîne jî di nav wan de, her dibêjin, nivîskarê Kurd divêt wa bike, û wa neke û nizanîm çî. Nivîskarîne netewene bi frotina pirtûkeke xwe dikarin du salan bijîn û berhemîne baştir biafirînin, lê nivîskarê Kurd?! Hewce nake bêtir bête gotim: "Xwedê êdî me ji kevir û kuçan biparêze!"

HELWEST: Gotina dawîn?

Ş.B.S. : Derketina HELWEST pîroz dikim. Hêvîdar im bidomîne û bigihê amancên xwe. Em bi hewceyê munaqêşe û rexnegiriya di derheqê edebiyata kurdî de ne, lê omîdwar im ku karekî wisa bi zanistî bête kirin û amanc pêşvebirin û firehkirina çanda kurdî be. Di rewşa îroj de xebateke wisa ne hêsan e, ne jî haliyê aborî de, ne jî haliyê dîtina pisporên di vî warî de, ne jî haliyê dîtina xwendevanan de.

Gotina herî dawîn: Me hewce bi zanistiyê heye. Gelê Kurd hewce bi aştiyê û jiyane heye. Ziman, zanistî, hevûdinpejirandin û demokrasî di nav kurdan bi xwe de hêviya serkeftinê ne.

DI ZIMANÊ LÎTERATÛRÎ DE SERDEMEK NÛ DEST PÊ KIRIYE

Aram GERNAS

Û ji hêla Amedê (Dîyarbekirê) me û wek aborî ji malbateke nîvhall têr. Li welat meslegê min mamosteyî bû. Di Çileyê 1984'an da wek penabereki siyasî hatim Swêd û li vê derê jî, ji nûva çûm Xwendegeha Bilind a Mamosteyî. Piştî şehadetnameya xwendegehê min dest bi mamosteyîya Kurdî ya zimanê zikmakî kir. Ji sala 1989'an virda wek mesleg vî karî dikim.

Karê min ê rojnamevanî û nivîskarî li Swêd dest pê kir. Ev nêzî deh sal e ku di redaksiyona kovara Roja Nû da dixebitim. Hûn karin agahdariyên fireh ên derbarî kovara Roja nû da, di hejmara 22'an da bibînin.

Bêguman dervayî welat gelek tişt hîni min kir û herwisa gelek tişt ji da windakirinê. Carek dema ku em mecbûrî derketina dervayî welat bûn, piyê me ji axa welat hate birin, windabûyiyên kîsikên me dest pê kir. Axa ku jiyan dida bîr û baweriyên me, hêz dida çokên me, dibû çavkaniya xewn û xeyalên me yên pêşerojê ji me dûr ket û gelek projeyên me yên xebatê bê reh û rîçal man. Hesreta welat wek kesereke bê derman li ser dilê me rûnişt û me tu car şabûnek rasteqîn his nekir. Û ji bo welatperwerên penaberiyê ev rewş hej ji berde-wam e.

Dema ku ez windayiyên xwe û qezencên xwe rûbarî hev dikim, di weznê da qezenc girantir e. Berî her tiştî, bi hezaran welatperwer û bi sedan ronakbîrên dervayî welat ji kuştin, seqetbûn û windabûnê hatin parastin. Ango eger ew derneketa-na der, piraniya wan îro ya di bin axa sar da bûn an jî di zindan û êşkenceyan da seqet mabûn, girti bûn. Gelek ji wan welatper-werên zana û kêrhati bûn. Ansanên weha herdem nagihên. Eger meriv siyaseta dijmin a heftê salan bide pêş çavan, kare bigihîje encamekê ku çima dijmin deh salan carekî hukmên faşî û eskerî anîye ser hukim. Her cara ku hukmên weha hefsarê rêvebiriyê girtine destê xwe, pêşî berê xwe dane kadroyên zana, rêvebirên partî û rêxistinên û ronakbîrên welatperwer. Sedem gelek vekirî ye.. Eger mîletekî ji pêşengiyê mehrûm be, ji rêvebirên jir û zana bêpar be, ne xwedî partî û rêxistinên be, azadî xewn e. Ji ber ku dijmin di her derbeyî da pêşî berê şûrê xwe daye Kurdên zana da ku wî mîletê ji pêşengiyê bêpar bihêle, bêserî bihêle. Loma jî, parastina kadroyên zana qezenceke mezin e. Lê bi wî şertî ku, zana û ronakbîrên me tu car berpirsiyariya xwe ji bîr mekin, di çerxa Ewrûpayê da winda nebin, li kêderê dibin bila bibin ji bo welatê xwe xebatê bikin û mil bidin şertê azadî ya gelê xwe. Bêguman xebata herî îdeal jî, xebatên rêxistinî ye.. Qesda min a ji xebatê, mijareke gelek fireh e. Her kevirekî ku ji bo ava-kirina Kurdistanê û neteweya Kurd tê danîn, cihê xwe digre û

berba nabe. Di warê rêkxistinî da, kulturî, civakî, hunerî, folklorî, ziman, tarîx, edebîyat, muzik û bi sedan mijarên din da...

Çend qezencên girîng ên ku li dervayî welat bi destê me ketin:
 - Em ji dinyayek teng derketin dinyayek fireh û pencera bir û baweriyên me gelek fireh bû. Îmkanên mejîyêke zelaltir û firehtir çêbû. Bêguman bikaranîna van îmkanan girêdayî daxwazî û armancên meriv bixwe ye. Yê ku bi berpirsiyarî liviyane, ji van îmkanan kelkê sitendine û him xwe pêşva birine him jî xizmetek dane welatê xwe.

Zanebûn û tecrûbeyên ku li welat civiyabûn ser hev, bi îmkan û fersendên dervayî welat teqîyan û fêkî dan. Eger meriv li paş xwe vegere û li berhemdariya den-pazdeh salên dawî binihêre, ev qezenc baştir zelal dibe. Cara pêşî bi awayeke kitlewî zimanê Kurdî, xwendin û nivîsandina wî kete rojeva gelê Kurdî; bi sedan berhemên Kurdî derketin meydanê, pirtûkxaneya Kurdî dewlemend bû; di warê nivîsandin û axaftinê da himên zimanekî dewletî hatin danîn, peyvên xizneya zimanê me yê delal ji birên kûr û tarî hatin derxistin û Kurdî wek zimanekî ji zimanên dinyayê di hemû waran da hate bi kar anîn. Li gor raya min, ev xebat û serketin bi qasî azadîya Kurdistanê girîng û hêja ye.

- Di warê siyasî û diplomatîk da, pirsra Kurd û Kurdistanê li dinyayê belav bû, bend û dîwaran hilweşand û li pêşîya barbarî û qetliyamên mezintir ên dijmin astengîyan ava kir. Ev qezenc jî, bi pareke girîng, bi xebata dervayî welat bi dest ket.

- Ronakbîr, nivîskar û hunermendên Kurd, li gor gevilên xwe (qabiliyetin xwe) di şaxên cûrbicûr da berên xwe dan pisporiyê.

- Derên fireh ên ku li pêşîya bir û baweriyên me vebûn, bi xurtî serdema yekîtiya neteweyî xist rojeva me, me nêzî hev kir. Herçiqas bi başî û nebaşiyên xwe ev pêvajoyê hêj negihîştibe encamekê jî, herçiqas şerên birakujî birîneke reş be jî, ev proses dest pê kiriye û pirsra yekîtiyê jî hemû pirsan girantir di rojevê da rûniştîye.

- Bi dehhezaran zarok û ciwanên Kurd imkan û fersenda perwerdeyîyek baş dîtine û ev rewş ji bo pêşeroja welatê me xezîneyeke zêrîn e. Herwisa ji bo jinên Kurd jî, imkana xwepêşxistinê yek ji van qezencan e.

Ez bi xwe jî, di çarçeveya raveya jorîn da cih digirim, hevparê windakirin û qezencên binavkirî me.

Ez ji ber du sedeman dinivîsim. Sedemê yekem û ya bingehîn, bi gevil, bal (Intresse) û zanebûn û tecrûbeyên min va girêdayî ye. Ya duduyan, daxwazî û armanca xizmeta ziman û edebiyata Kurdî ye. Bi gotinekî din, ez wê hêz, gevil û cesareta nivîsînê li ba xwe dibînim, zanebûn û tecrûbeyên xwe yên civandî bi kar tinim û wana pêşva dibim. Ev pîvan jî bo her Kurdekî ku gevila nivîsînê li ba xwe dibîne derbas dibe. Divê yên ku karê nivîsînê dikin, bi zordayîne vî karî nekin û şertê bingehîn ê yekem di xwe da bibînin. Eger ew şertê bingehîn li ba meriv tunebe, destnîşankirina berjewendiyên gelê Kurd û hestên welathizî nabe delîlê gevila nivîskariyê. Ango divê meriv li gor gevil û Intressa xwe kar hilbijêre.

Bersiva beşa duduyan jî ew e, ez ji bo gelê Kurd dinivîsim û vê xebatê jî bo armanca xizmeta zimanê Kurdî û kultura wî dikim.

Rewşa edebiyata Kurdî roj bi roj baştir dibe. Lê mixabin ku hêj jî, xebatên ser edebiyat û hema bêje hemû mijarên din li dervayî welat tê meşandin. Ji ber vê yekê jî, qesd zêdetir xebatên edebî yên dervayî welat e. Baştirbûna rewşa edebiyata Kurdî jî çend alîyan va weha ye :

a) Ji alî ziman va : Çiqas diçe di navbera Kurdan da him di warê xafîne da him jî ji hêla nivîsandinê da şirikariyek peyda dibe. Di nivîsarên rojname, kovar û pirtûkan da termînolojîya ku tê bi kar anîn, şêwe û stîla ku tê bi kar anîn, tevî ewqas dîyalekt û devokên heyl, zimanê ku tê bi kar anîn nişan dide ku meşa edebî berbi serketinê diçe. Di warê ziman da pêşvaçûyîneke din jî, roj bi roj xurtbûna hilbijartina nivîsandina zimanê Kurdî ye û zêdebûne kovar, rojname û pirtûkên Kurdî ne.

b) Di warê form, naverok, pêşkêşî û zimanê literatûrî da serdemek nû dest pê kiriye û hêdî hêdî hevdemî tê qefaltin. Heyecan û uslûbên herikandî di nivîsaran da xuya dibin. Mijarên navero-ka pirtûkan ji yekmijariyê dertê û berbi pîrmijariyê va diçe. Ango edebiyata Kurdî ji qalibê mijara kevneşopî û sereke ya hevs û zîndan, êşkence, zulm û tadeya dewleta Tirk dertê û dest davêje gelek pirsên civakî, çandî, hunerî û hwd. Ji bo vê pêşketinê nimûne (kêm bin ji) dertên. Min dixwest ku çend nimûne bidim, lê ji ber kû ev nimûneyên han kêm in binavkirina wan ji zû dibînim.

c) Roj bi roj hejmara nivîskarên Kurd zêde dibin û bæguman tevî mijarên nû pênivîsên nû ji dertên holê.

d) Pêşketinekî din jî, di warê rastnivîsinê da (gramatik) dertê pêş. Hûn jî dizanin ku pîrsa rastnivîsinê bi salan sergêjayîyeyeke mezin bû û hêj ji ev sergêjayî bi xurtî berdewam dike. Û ez bawer im ev pîrsgirêk wê pir bikşîne.

Kêmasiyên jî, bi çend gotinên kurt binim ziman. Ji ber zordestî û qedexeyên dijmin, gelek pêwistiyên me jî sifirê dest pê kirine (xebatên yek bi yek ên berê qet nayên ji bi kirin û pîrozbihayîyek mezin didim wan), loma jî kêmasiyên me pir in. Lê çi heye em jî kêmasiyên natirsin û zanin ku piraniya kêmasiyên ne bi me va girêdayî ne. Lê dixwazim bal bikşînim ser kêmasiyekê, ku bi ev bi me va girêdayî ye, ew jî qelsî û sistiya xwendin û nivîsandina zimanê Kurdî ye. Divê em jî bîr nekin ku, Kurd bi saya parastin û axaftina zimanê xwe li pîya mane. Parastin, xurtkirin, xwendin û nivîsandina zimanê Kurdî nivê azadîyê ye.

Berî her tiştî divê ez bidim xuyakirin ku, edebiyat hunera ziman e. Zimanê ku di edebiyatê da tê bi kar anîn, wêneya xusûsiyetên wî miletî û wî welatî radixe pêş çavan. Urf û adetên wî, şin û şahiyên wî, şeweya jiyana wî, bîr û baweriyên wî, hest û hesasiyeta wî dide xuyakirin. Eger meriv averûya "edebiyat"ê tenê ji alî ziman va bigre dest, li vê derê hunera ziman rola

sereke digre, bi kîjan zimanî dibe bila bibe. Ango bi kîjan zimanî hatibe nivîsandin, hunera wî zimanî dertê pêş. Ji ber wê yekê jî, eger Kurdekî ji xeynî Kurdî bi zimanekî din (Erebî, Farisî, Tirkî û hwd) nivîsî be, naveroka berhemê çî dibe bila bibe, ew hunera ku hatiye afirandin ji wî zimanê bikarhatî ra dibe mal. Na eger averûya "edebiyat"ê ji alî neteweyî û pevgirêdana wê bi xelkê ra bête ravekirin, bêguman him jî alî hunera ziman him jî ji alî naverokê va xusûsiyetên neteweyek dertê pêş. Ev tê wi maneyê ku, edebiyata neteweyekê bi bikaranîna zimanê wê tê afirandin. Ji ber vê yekê jî, eger nivîskarekî Kurd bixwaze ji edebiyata Kurdî ra xizmet bike, divê bi Kurdî binivîse. Ev pêwîstî ji bo hemû şaxên edebiyatê derbas dibe. Ehmedê Xanî 300 sal berê vê pêwîstiyê dîtîye û sedema nivîsandina "Mem û Zînê" bi zimanê Kurdî, bi aqilmendiyêke dûrdîtî baş daye xuyan (Binîhêrê: "Mem û Zîn", Ehmedê Xanî) Nivîskarekî ku bi eslê xwe Kurd e û naveroka berhemên wî / wê Kurd û Kurdistan e lê terciha zimanekî din dike, xizmetê ji gelê Kurd ra dike lê ne ji edebiyata Kurdî ra. Yên mîna Yaşar Kemal, Ahmed Arif, Bekir Yıldız û gelek nivîskar û siyasetvanên Kurd ên ku him bi Kurdî him jî bi Tirkî dinivîsin di roman, şîer û nivîsarên xwe da pîrî caran civata Kurd tînin ziman, lê ji alî edebiyatê va di edebiyata Tirkî da cih digrin. Wek min li jorî jî got, edebiyat hunera ziman e. Ew hunera ku ji alî Y. Kemal û yên din va hatine afirandin, bûye malê zimanê Tirkî. Ango ziman û edebiyata Kurdî tu feydeyek ji wan negirtiye. Meriv dikare bi zimanekî din wêneya xusûsiyetên neteweyekê raxê pêş çavan, lê meriv bi naveroka berhemekê nikare bibe malê edebiyata wê neteweyê. Ango, ziman mifteya edebiyata neteweyekê ye. Loma jî, nivîskarên ku dixwazin di edebiyata Kurdî da cih bigrin, bê qeyd û şert divê bi Kurdî binivîsin.

Çawa zarokek nû bi piya dikeve, romana Kurdî jî wisa nû bi piya ketiye. Lewra li Kurdistana Bakûr tarîxa romannivîsî ne kevn e. Berhemên ku derketine meydanê jî, di van deh-pazdeh salên dawî da derçûne. Bêguman destpêk hertim bi kil û kêmasî

ye, lê divê meriv ji kêmasiyan netirse. Divê kêmasî ji me ra bibin zextên cehd û hewidanên baştir û baştirin. Kêmasiyên destpêkê di jiyana hemû mîletan da hatine pêş, ji ber vê yekê divê li ba me kompleks çê nebin.

Ji ber ku romannivîsî di qonaxa destpêkê da ye û di destê me da kolleksiyonek dewlemed tune danberhev, şirovekirin, analiz û rexnegirî jî gelek dijwar e. Lê meriv karê li ser pêşketina romana Kurdî çend gotinan bêe.

Nivîskarên Kurd ên ku edebiyata hunerî hildibjêrin, wek helbest, peşan, roman, çîrok, tiyatro û hwd, divê berî her tiştî hay ji ilmê edebiyatê û şaxên wê hebin. Ferqiyên navbera peşan, roman û çîrokê têbigihîjin û rê nedin tevlihevîyek. Lewra em şahidê hin berhemên wisa dibin ku, navê roman li wan hatine kirin lê dema meriv dixwîne dêlva romanê da yan serpêhatî yan jî peşanek (novelek) dertê pêşberî me. Berevajiyê wê, wek novel tê bi nav kirin lê romanek dertê pêş. Ev rewşa han dide xuyakirin ku, di têgihîştina avênûyên edebî da tevlihevîyek heye, ev karê han bi zanistîyek baş nayê kirin.

Pêwistîyek din, ziman û hunera ziman e. Me li jorê jî got ku, edebiyat hunera ziman e. Û bi taybetî di romanê da pêwistî bi vê hunerê heye. Ango, eger meriv barê romannivîsîne hilgire û vê gevilê di xwe da bibîne, divê meriv ji bo bingehek zanistî, ji bo zimanek xurt, metod û şeweyên romannivîsîne xwe amade bike, bi zanînek tekûz vî karî bike. Zanebûnek giştî, têrî hemû tiştî nake û divê meriv xwe nexapîne. Dêlva ku meriv dest baveje hemû tiştî, aliyekî xurt û pêşkerî pêşta bibe wê baştir be û ez bawer im ku bi vî awayî berhemên ciddî û bi huner karin derkevin holê. Bi gotinekî din, nivîskarî bi daxwaz û zordayînen bê bingehek nameşe.

Li alî din divê nivîskar bal û hişê xwe bidin ser jiyana şexsiyetên ku di romanê da cih digrin, serboriyên wan ên ku bûne qeder, têkiliya navbera karakterên wan û derdorên wan û rengên ku di wan têkiliyan da dertên pêş. Ango jiyana qehre-

manên romanê him ji alî karekter û hestî va him jî ji alî pêwendiyên wan bi derdorên xwe ra bi kûrahî bête pêşkêşkirin. Uslûb û ravekirinên hunerî, daxuyanîyên karekterîstîk ên bûyer û qehremanên wan, daxuyanîya nakokîyên jîyanê, nakokîyên di bûyeran da û bişkaftina karekterên şexsiyetan, pevgirêdana bûyeran, naverok û hwd. nuqteyên sereke ne di romanê da.

Bi kurtî jî bo pêşketina romanê, ihtîyaci bi zanîn û tecrûbe heye. Qonaxa ku em tê da ne, qonaxa destpêkê ye. Nebûna sazî û dezgehên neteweyî, qedexa û zordariya ser gelê me astengiyên sereke ne li pêşberî pêşketina edebiyata Kurdî. Eger meriv bala xwe bidê, gelek zelal dibîne ku piraniya pêşketinên heyî li dervayî welat çê dibe. Lê tevî ku ev qonax teze ye jî, gavên gelek heja tên avêtin, berhemdarî roj bi roj kalîteyêr dibe û ji niha va hevîyeke pir mezin peyda bûye.

Dîtinên min ên derbarî pêşketina roman û edebiyata Kurdî da, pêşniyaz in û niyetekî min ê aqilmendîyê tune.

Rewşa çîrok û helbestên Kurdî yê nivîskî baştir e û xwedî paşkok û bingeheke kevintir e. Di warê helbest da kêmasiyên mezin tunene, lewra ev beşê edebiyatê gelek hatiye bi kar anîn û berhemên me jî gelek in. Pêwistî bi helbesta hevçerx heye, lê di vî warî da jî, ji niha va gelek şairên me yê serkevtî û heja hene. Wek, Kemal Burkay, Şêrko Bekes, Abdullah Goran, Rojen Barnas, Gundî û hwd.

Kevneşopiya nivîsinên novel, çîrok, destan û serborî jî, li gor romanê gelek pêşketitir û kevintir e. Ev alî zêtir derketiye pêş (tevî ewqas qedexa û zordariyan jî). Lê ev nayê wê manê ku ev mijar serketî ye. Bi taybetî di warê naverok û mijaran da xitmandinek jî heye. Naveroka piraniya çîrok û novelên heyî, zêtir li ser siyasat, zulm û zordariya ser gelê Kurd e. Bêşik ev wêne bi rewşa welatê me va girêdayî ye û heta ev rewş weha berdewar bike, ev mijar jî rojevê nekeve. Lê ji bo pêşketina edebiyata hunerî û hevdemî pêwistî bi bûyer û mijarên cûrbicûr ên civakî, kulturî, hestî û psikolojîk heye, pêwistî bi jêwe û naverokên nû heye, pêwistî bi teknik û wêneyên nû heye...

Li gor raya min çend romanên weha hene. Digel "Şivanê Kurd", "Dimdim", "Jiyana Bexrewari" yên Ereba Şemo, di serdemaya îroyîn da ji du-sê navên din ên ku niha cesaret nakim bi nav bikim, hene. Bêguman destê min negihîştîye hemûyan ku karibim minakan zêde bikim, lê ji çendekên ku min xwendine du-se berhemîyên romana modern bi min dane hisandin. Xuyaye ku, pêşketin û romanên serketî yên modern bi zeman, tecrube û kemilandinê va girêdayî ye. Û karim bêjim ku nivîskarên Kurd ketine vê prosesê.

Ez bawer im ku bersîva vê pirsê, di bersîva pirsên din da hatiye ziman. Tiştê ku ez karim lê zêde bikim ew e, hêj jî di warê rastnivîsîn, teknîka ziman, şeweya ziman, alfabe û hwd. da tevliheviyek heye, lê proses nîşan dide ku ev tevlihevlî roj bi roj kêmîtir dibe. Hin kêmanî hene ku bi nivîskaran va girêdayî ye û herwisa hin sedem jî hene ku bi rewşa welatê me va girêdayî ye. Pêşniyaza min ew e ku, nivîskarên Kurd bi awayekî pîralî û bi kûrahi li ser zimanê Kurdî bisekinin, him xwe û him jî xwendevanên xwe pêşva bibin.

Heta niha du pirtûkên min hatine çapkirin.

1- romaneke zarokan e (wergêr) : **"Şervanê Biçûk ê Vietnami"**, Nguyen Than, Nisana 1988 Stockholm, Weşanên Roja Nû, Wergêr : Bi navê Aram Bawer.

2- Tiyatroyek e. Pirtûk jî du beşan pêk tê. Beşa sereke piyêdramaya Zembilfiroş û beşa duduyan jî, ji lêkolîn û şirovekirina ser efsaneyê pêk tê : **"Zembilfiroş"**, A. Gernas, Weşanên Roja Nû, 1995 Stockholm.

Digel van berhemana gelek nivîsar, wergêr û hwd, di kovara Roja Nû û hin kovar û rojnameyên din da hatine weşandin. Hinek jî van xebatan wek pirtûk jî karin bêne çapkirin. Wek nimûne, 1) **"Zimanê Kurdî û Zaravayên wî"** (wergêr ji Swêdî, nivîskar: Fuad Hama Xorşîd), 2) **"Welatê min di dilê min da"**, piyê, wergêr ji Kerstin Eriandsson a Swêdî 3) **"Avesta"**, wergêr ji danîmarkî, bi hevkarîya Y. Çakmak, 4) **"Strana Folk-**

lorî" (li ser muzîkê), wergêr ji Erebî bi hevkarîya Xweşnav, 5) "Feqîyê Teyra û Ava Mezin", berhevok. Varyanteke "Mem û Zîn", berhevok û hwd.

Xebat û projeyên ku niha li serê dixebitîm :

1- **Ferhengeke Kurdî û Tirkî** (bi şêweyê modern û seriya sih hezar peyv);

2- Tevî wêneyên rengin, ferhengeke xwerû Kurdî (ji bo zarokan).

3- Pirtûkeke hêja li ser edebiyata Kurdî ya bi navê "**Pexşana Kurdî ya Hunerî**" ya **Ferhat Shakelî** ku ji Swêdî werdigirtinim Kurdî.

4- Muzîk û stranên zarokan, tevî notayên wan, xebateke kollektîv.

5- "**Min ji hesreta te qeyd û lelayan kevin kir**", pirtûka şîer a Ahmed Arîf, bi wergêra Kurdî (ev berhem ji bo çapê amade ye).

6- **Romaneke Jack London** a bi navê "**Boksorê Ciwan**", wergêr bi Kurdî. (ev berhem ji ji bo çapê amade ye).

7- "**Însanek Tê Dinê**", wergêr ji **Maksim Gorkî**, bi Kurdî û ji bo zarokan (ev xebat ji ji bo çapê amade ye).

Hera niha du hejmarên **Helwestê** derçûne û herdu hejmar jî gihane destê min. Bi qasî ku ez dibînim, kovar dixwaze li ser mijarên çand û edebiyatê raweste. Herwisa beşek jî rûpelên xwe didê munaqesê û rexnegiriyê. Mijara rexne û munaqesê tişteki balkêş e. Pewistî bi kovarek munaqesê û rexnegiriyê heye û ez bawer im ku wê valahiyekê tije bike, lê serdem û rewşa ku em tê da ne hêsasiyet dixwaze, di rexne û munaqeseyan da şêweyekî hevdemî dixwaze. Rexnegirî, di edebiyatê da beşeke girîng e û naveroka wê jî, metoda hevdemî ye, ne dijminahî. Mixabin ku ev mijar zêtir bi awayekî nebaş hatiye bi kar anîn, ji ber vê yekê jî rola xwe ya hewldanê, pêşvebirinê neleyistiye.

Ji bo kovarê û redaksiyona **Helwestê** serketin dixwazim.

Roman di Kurdî de nû ye

Süleyman Demir

Dvê ez bêjim ku min heta roja îro xwe wek nivîskar li tu deveran nedaye nasîn û bi roleke wilo derneketime hemberî civatê. Heta îro, hew min hez kirîye û min hewce diye ku divê ez hinek tiştan binivîsim, pêşkes bikim û hinekan jê ji di kovaran de çap bikim. Tiştê ku min kirîye ev e. Lê heger ev kirin têra ku min digihînin wir dikin û kovara Helwest û redaktorê birêz L. Polat wê payê didin min û dixwazin wê hêla min bidin nasîn, ez kêfxweş dibim.

Û ji bakurê Kurdistanê, ji bajarê Nisêbinê me. Nisêbinê li ser xeta Tirkî û Sûrî ye. Li bajarê Qamişloke dinere. Ew ji hima li aliyê din e. Nabêra wana bi qasî kevirekî şivanan ya heye, ya jî tune. Herdu pirtir nêzîkî hevdu ne. Hew xetêke kereh di nabêra wana de heye. Mirov dikare ji aliyekî gazî bike aliyê din. Loma jî, gellek hêlên jiyane jî bo herdu bajarên hevbeş in. Gellekê caran nivê sedema jiyana mirov li aliyê din e. Ên ku ji wir in, vê yekê baştir dizanin. Gotin têra ravekirina hemû rastiya di vê derheqê de nakin. Him êşêke nedîtî ye û him jî

xweşiyêke cuda ye, bêhempa ye, du alî ye. Ez jî wir im. A rastî ez jî gundekî bakurê wir im. Ez Hebîsî me. Lê malbata min bi esil Çall ye. Ez li Hebîsê hatim dinyê û heta deh saliya xwe, ez li wir jiyam. Malbata min bi dû re bar kir bajarê Nisêbinê. Xortaniya min li wir dest pê kir. Min xwendina xwe ya heta lîse (sala dawî ne tê de, min li Farqînê kir) li wir kir û heta ku xortaniyê dest bi gewrbûnê kir, ez li wir jiyam. Min di bîst û neh saliya xwe de wir berda û ez hatim Swêdê. Ev deh sal in ku ez li Swêdê dijim.

*K*arê min ê di warê nivîsandinê de, li Swêdê berê xwe da. Ji sala 1992-an pê ve, êdî min hêdlî hêdlî nivîs rêkirin kovar û rojnaman. Hatin xwendin û hatin ecibandin. Vê yekê kir ku ez xwe baştir bidimê. Dema mirov dikeve nav, êdî mirov dibîne ku gellek tiştên divê mirov binivîse hene. Heta aniha, min ev yek bi qasî ku ez pê re gihame kiriye. Min heta aniha bi çar navên cuda nivîs çap kirine. Sê parên nivîsên min, ne bi navê min ê rast çap bûne. Hinek nivîsên min benav jî çap bûne. Lê min êdî wek pîrensîb daye ber xwe ku ez ê hew bi navê xwe yê rast binivîsim.

*M*in jî destpêka xortaniya xwe pê ve, her demê jî xwendinê û nivîsandinê hez kiriye. Ev hezkirin, jî bo min jî ber hewcedariyên taybetî bû. Ji ber ku min di destpêkê de jî xwe tenê re dinivîst. Lê êdî nema wilo tenê ye, êdî nikare wilo tenê be. Ev hezkirina min bi xwe, di çaxê xortaniya min de gurr bû. Min wextekî baş dida nivîsandina helbestan. Min gellek nivîsibûn. Min û Arjen Arî bi hevdû re dinivîstin. Arjen helbestên min dicibandin, hêvlî dida min, lê ez bi xwe jî wana bêhêvlî bûm. Bedewiya ên wî, dikirin ku ez jî ên xwe sar bibim. Ew bi xwe jî wê çaxê ve jîr bû. Divê ez bêjim ku hemû tiştên min wê çaxê dinivîstin, bi Tirkî bûn. Çend helbestên min ên jî wê demê, hîna jî li ba min hene. Lê piraniya wana wenda bûn.

Dema ku leşkeran desthilata Tirkîyeyê bi kotekê girtin destê xwe, sala 1980, jiyana min jî wek a piraniya xortên Kurdan ket xeterê. Rev, kurtegirtin, tirs û dîsa rev, bû karê her rojê. Wê rewşê, hezkirina min a nivîsandina helbestan hinekî sar kir û heta aniha hîna jî baş germ nebûye. Ez bawer nakim ku wê bikaribe wek berê germ bibe. Ez hîna jî helbestan dinivîsim. Lê ez aniha bi bingehîn nivîsên nesir dinivîsim. Ew hêla min, jî hêla min a helbestan baştir e.

Mirov li van welatan dûşa edebiyata xelkê dibîne. Dema mirov xelkê dibîne, mirov xwe jî baştir nas dike. Dema mirov xwe dide ber xelkê, mirov dibîne ku em Kurd ne xwedî gellek tiştan in. Hindik tiştên me yên ku em bikaribin xwe bi wana serbilind bikin hene. Bingehekî edebiyata me ya modern bikaribe li ser bejinê bide û dewlemend bibe, mixabin hîna tune ye. Ev ne şermezariyek e, lê em nikarin pê qail jî bibin. Ev xizaniya me ya neteweyî ye. Em nikarin bi xizaniyeke neteweyî qail bibin. Divê em vê rastiye bibinin û jê re li helekê bigerin. Divê em rêyan jê re bibinin. Em nikarin demê wilo xizan dewrî zarokên xwe bikin. Bapîrên me gellek karên xwe yê di vî warî de jî me re hiştine. Gellek tiştên do hatine û iro bûne barê rewşenbîrên Kurdan. Lê em nikarin wilo bikin. Divê em bikaribin bi vê vatîniya xwe rabin û rê vekin. Ez jî lawê vê demê me, heger ez jî dikarim hinek karan di vî warî de jî demê û Kurdan re bikim, ez nikarim jî ber bazdim û nekim. Ez bawer im ku divê mirov bike. Loma jî, ez bi kêfxweşî dixwazim hinekî jî wî barî hûgirim. Ez jî ber vê yekê dinivîsim.

Ez bawer im ku min bi bersiva pîrsa duyem, hinek jî bersiva bê ez jî bo çî dinivîsim jî da. Lê sedem ne ew tenê ye. Du sedemên bingehîn hene. 1- Ez, jî bo ku ez bikaribim beşdarî avakirina mercên vekirina rêya edebiyata Kurdan a modern bibim, dinivîsim. 2- Kî çî bêje, ez bawer im ku zimanê Kurdî li ber

wendabûnê ye. Heger em nîşê îro tiştêkî nekin, wê wenda bibe. Bist salên din dikare pîrr dereng be. Divê em îro vê xeterê bibînin û bixwazin xelas bikin. Qet nebe divê em bikaribin bêvîla zimanê Kurdî çar tiliyan bihustekê bi ser avê bixin. Îro hima hima dikare bêhnê bistîne, li ser avê ye û her dadikeve jêr. Em karin vê yekê bi xwendinê, nivîsandinê û axavtinê bikin. Divê em can û mecalê jiyane bidin zimanê xwe. Heger zimanê Kurdî çû, Kurd jî diçin. Her carê vegeza çûnê tune ye, carinan bê vege e, mirin e. Bila tu kes xwe bi tu hêviyên din ên pûc nexapîne û rêya ku xelk jî bi wana re bixapin veneke, gunchê e. Zimanekî ku mir, dîsa ranabe. Sedema yekemîn a hebûna netewan, zimanê wan e. Mixabin ev hêla me bi xwê, niymîrî ye. Loma jî divê em bikaribin zimanê Kurdî bikin zimanê her hêlên jiyane. Divê em bikaribin Kurdî bikin zimanê her babetê komunikasyonê. Divê em bikaribin edebiyatê pê biafirînin. Divê bi hesanî bê xwendin û bikaribe xweşiyê bide xwendevanan. Ev kar, ne karê yekî û duduyan e. Ev kar, karê nîşekî ye. Ev kar, karê nîşê ku ez yek jê me ye. Loma ez dinivîsim.

Bersiva beşa duyem a pîrsê jî ew e ku ez jî Kurdan re dinivîsim. Hemû rişt jî bo Kurdan û zimanê Kurdî ne. Ez dixwazim xweşî û hesaniya zimanê Kurdî peyde bikim û bikim nivîs û bidim Kurdan. Ez, jî bo ku li bûwazê tiştên min bixwîne, bikaribe wê xweşiyê te de bibîne, dinivîsim. Ev ne hesan e, lê kirin û kirin û kirin û her kirin, wê mirov bigihîne wir. Ji ber vê yekê tema, jî bo min dîkeve derêca duyem. Organîzekirina xweşîya zimên, berî hemû riştan te.

Bapîrên me çend berhemên giranbuha jî me re hiştine. Lê him pîrr hindik in û him jî jî ber gellek sedeman nikaribûn bibin bingehe edebiyata me. Bi vê yekê re, zimanê me jî hîna nebûye zimanê edebiyata nivîskî. Rewşa me ev e. Em û edebiyata xwe hîna li çiyekî dîrokê yê wîlo ne. Yanî mixabin, em hîna di destpêkê de ne. Lê êdî hewldaneke ku hêviyê dide heye.

Gellek kes dinivîsin û gellek berhem tên afirandin. Rast e, gellek qusûr û kêmasî di wana de hene, lê ez bi xwe bawer im ku wê ev rabûn me bigihîne dûşeke hêjayî serbilindiyê.

Lê avakirina edebiyata mileteklî, ne bi nivîsandinê tenê çibe. Divê hezkirina xwendinê jî zinde be. Nivîsandin, xwendin, rexnegirtin û belavkirin, her yekê jî vana, hew hêleke prosesa avakirinê ne. Mixabin em van hêlan hemûyan mobilîze nakin. Hêza me Kurdan a entelektuellî incex têra tiştên ku tên kirin û afirandin dîke. Loma jî divê em tiştên ku hene qebûl bikin, piştgiriya bidinê. Heger em tiştên ku hene qebûl nekin, nexwînin û hilnegirin, wê tiştên baştir jî nikaribin bînin afirandin. Hêza ku em jî demêke avakirinê nejin, ên wek A. Eco û J. P. Sartre jî me dernakevin. Incex law û neviyên me bikaribin bibin wan. Ji ber ku ew camêr bi xwe, law û berhemên mitetêke pêncsed salan in.

Tiştê ku ez pê bawer im, mirov bi kîjan zimanî binivîsê, berhema mirov dibe malê wî zimanî. Tema çibe bila bibe, jî ku be bila bibe, berhem dîsa dibe berhemeke jî edebiyata wî zimanî û nivîskar jî dibe edebiyatvanekî wî zimanî û netewa ku xwedîya wî zimanî ye. Edebiyata ku bi Tirkî, Erebî û Farisî û zimanên din tê nivîsandin, heger bi destê hinek Kurdan be jî, ne edebiyata Kurdî ye. Ziman nasnama edebiyatê ye. Salman Ruştî jî Hindistanê ye, lê ne nivîskarekî Hindî ye, yekî Îngilîz e. Bi bawerîya min, bi esil Kurdbûna Y. Kemal, wî nake nivîskarekî Kurd.

Romana Kurdî, dikare bi têgiştina hunermendiya romanê û bi xebateke bêwestan a li ser wî bingehî bi pêş bikeve. Divê romannivîsên me Kurdan serê xwe bi karê nivîsandina romanê, bi kêmasî bi qasî ku hewceye biêşînin. Mixabin nivîsandina romanê bi xwestina nivîsandinê tenê nabe. Roman di Kurdî de

nû ye. Divê ên ku dixwazin romanên binivîsin, lê bikolin û wî ilmî bi Kurdî lêkin. Divê lê bikolin û derxin bê romanên ku dilê dinyê safî kirine, çawa hatine avakirin. Divê pêşî bê famkirin bê roman çî ye, ne çî ye. Divê bê famkirin bê roman çî ye û çîrok çî ye. Ma gelo rast e, tiştên dirêj roman in û ên kin jî çîrok in? Heger wîlo be, çima romana Dostoyevskî a bi navê Şevên Spî hew şêst-heftê rûpel tenê ye, lê çîroka Alexandra Kollontayê a bi navê Vasilîsa Malygîna dused û bist rûpel e? Divê tiştên ku Şevên Spî dikin roman û Vasilîsa Malygîna jî wek çîrok dihêlin bêt famkirin. Mixabin em di vir de hîna jî lawazan in. Ji bo ku romana Kurdî bikaribe bi pêş ve bikeve, divê ev zanîyariya me bistewe. Heger na, em ê demeke din jî bi romanbûna Şivanê Kurd qail bibin.

Rewşa nivîsandina çîrokan jî wek a romanên e. Lê ji ber ku bi piranî kintir in, "hesantir" tê organizekirin, bêtir kar li ser dibe û loma jî baştir dibe. Bi baweriya min Iro êdî çîrokan baş tînin nivîsandin.

Helbest jî wîlo ye. Hemû li ber çavan e. Him karekî pirr kevn e û him jî em ne xeribên helbestvanîyê ne. Ji ber ku tu çaran ew karê me bi tevayî nehatiye arwestandin, em di wî warî de li pêştir in. Lê dîsa jî em hîna nikarin bejina xwe bidin ber a xelkê.

Bi baweriya min, hewidaneke me di wî warî de heye. Berhemên ku hêviyê didin mirov tînin afirandin. Lê heger pîvana me dûşa romana dinyê be, em hîna dûrî wir in. Pîvana romana dinyê a Iro, Graham Greene ye, G. G. Marquez e, Alberto Eco ye, Orhan Pamûk e, Yaşar Kemal e. Mixabin ên me yê wîlo tune ne

Ez bawer im ku min bi bersiva pirsê we ya şeş û heftan, hinek ji bersiva vê pirsê jî da. Maratoneke ku hêviyê bilind dike dest pê kiriye. Gellek beşdar dibin û baş e. Hinek baş derketine pêş. Lê bi baweriya min, hinek şaşî hîna jî tîn dubarekirin. Heger ez eşkeretir bibêjim, tema xwe baş organize nakin û kêmasiyên wana yên zimên pirtir in. Şaşiyên teknîkî, ên ku hemû mirov dikarin bikin, lê berî çapkirinê divê illehî bîn rastkirin, mixabin nayên rastkirin. Bêrî ku berhem bîn çapkirin, tu rexnegir tu karan li ser nakin. Loma jî tev qusûrtan tîn çapkirin. Ên ku carinan dixwinin jî bêyî ku girîngiya rola xwe bi bîr binin, "baş e, bi kêmasî wek ên ku heta anîha hatine çapkirin e" dibêjin û ji stûyê xwe derdixin. Wan babet kêmasiyên ku her nivîskar dikare bike, yek bi yek dernaxin û rastkirinê peşniyar nakin. Lê bi baweriya min, îcarê ew bi xwe jî şirikên wan şaşiyên in. Lê xelk wilo nakin. Tu nivîskar, berî ku tiştên xwe bi hinekan bidin xwendin, çapnakin.

Berî hemû tiştan, divê ez bêjim ku ez evîndarê edebîya Rûsan a sedsala me me. Ez jî berhemên B. Pasternak, Mayakovski, Şolohov hez dikim. Lê Pûşkin, Dostoyevski û Çexov ê kengî jî bin, kevn nabin. Ez jî berhemên J. Steinbeck, J. London hez dikim. Ez jî Tirkî, jî Nazim hez dikim. Tu nivîskarên Kurdan ku dilê min bi qasî van camêran safî kiribin, divê ez bi rastî bibêjim, mixabin tune ne. Lê ez berhemên piraniya nivîskarên Kurdan ên ku bi latîni dinivîsin, bi kêfweşî dixwinim û ji benemên gellekan jî wan, pirtir hez dikim.

Di helbestan de, ez jî stîla Mayakovski hez dikim. Azad e, jiyan bi xwe ye, wêne zindî ne, di ber çavên mirov re diherikin. Di romanê de, Şolohov pîvan e. Stîla wî, li jiyan û edebiyata me Kurdan jî tê. Divê rojekê hinek berhemên wek Don Hêdî Diherikî, bidin me. Bila ne wilo dirêj bin, lê bila stîl ew stîl be û wilo bi şarezatî bin. Bila stîl ew stîl be, ji bo ku mirov bikaribe

wêneyên zindî bi çavan bibîne. Ji bo ku gava qala gund, çiya û zozanên me bê kirin, bêhna gulên bê mirov, dengê çûkan û xuşîna avê bê mirov. Divê gava mirov daxê deştê, dema ba hêdîka li zadan dixê, mirov bikaribe bi çavan bibîne. Divê mirovên tê de, bi goşt û can bin. Ji bo ku heger mirov mîr be, mirov bikaribe wek dema Don Hêdî Diherikî dixwîne tê serê mirov, dil bikeve Aksînya, û heger mirov jin be jî, dil bikeve Gregor.

Ez aniha li ser wergerandina helbestên Mayakovskî dixebîtim. Ez gihame nêzikî dawiyê. Ji aniha û ne dûr wê wek pirtûk derkevin.

Çîrokeke min a dirêj li ber destên min heye, li ber xelasbûnê ye. Di derheqa encamên şerê li welatê me de ye. Trajedyek e. Çîroka têkçûna gellî ye. Li ser çîrokeke rast ava bûye û hinekî jî rastiya dema me derdixê. Ez bawer im ku yek jî wan berhemên divê vê demê bînin nivîsandin e. Têra pirtûkekê heye. Ez ê jî aniha û nêzik pêşniyar bikim.

Ez beşa sêyem a Ilyada werdigerînim. Ez nikarim tevî wergerînim û ez ê xwe lê neceribînim jî. Karekî gellekî sext e, ne karê yekî tenê ye. Û berhemeke wilo divê jî zimanê orijînal bê wergerandin. Lê ez bi Yûnani nizanîm. Lê xortên me yên ku fêrî wî zimani dibin hene. Bila ev yek, karekî di stûyê wana de be. Tîştê ku aniha ez bi xwe dikim, ez dixwazim pê balê bibim ser wê berhema delal, ez dixwazim bidim zanîn ku bi Kurdî jî dibê, ez dixwazim xweşiya wê derxîm, dilan bibijînimê. Belkî hinek li sênga xwe xî û jî serî ve dest pê bikin.

Hinek helbestên min en bi Swêdî hene, ez car caran li wana jî vedigerim. Ez hîna nizanîm bê wê çi jî wana derkeve. Planê min ê pêşerojê, jî aniha ve li ber min e. Karekî ku wê

salên dirêj bigire ye. Hinek dostên min jê agahdar in û hêviya ku ez ê bikaribim bi ser bikevim didin min. Ez ê bêtirs xwe didimê.

*K*ovara Helwest, hîna nû ye, ji bo gotina hinek tiştan hîna zû ye. Lê bi qasî ku heta aniha derketiye, di derheqa edebiyata Kurdan de xetêke baş û hewce daye ber xwe. Cegerê xwendinê û nivisandinê dide mirov. Baş e ku berhemên nû bi xwendevanên xwe dide nasin. Hêla wê ya informatîv, xurt e. Lê hinek şaşiyên zimên tê de dibin. Ez hêvidar im ku hûnê bikaribin wana çareser bikin.

Ez bawer im ku munaqêşe û rexne hêleke afirandinê a din in. Divê rexnegirî li dar be û bê kêmasî bibe. Divê munaqêşe li ser metodan û berhemên ku tîn afirandin bînin kirin. Divê li ser jîhevdu cudakirina şaşî û rastiyan be. Divê ji bo xurtkirina rastiyan û çareserkirina şaşiyên be, ne ji bo hevdu riswakinê be. Îro, hewcedariya me Kurdan bi rexnegirîyeke hunam, avakar û teşvîkar heye. Heger hûn ê bikaribin kovarê di kontroleke wîlo de bimeşînin, xizmete baş e, wê gellek pirsgirêkan çareser bike û wê edebiyata me gaveke din bi pêş ve bibe.

MA DIBE KU EM ROMANA KURDÎ BI JAPONÎ BINIVISÎNIN?

Hesenê METÊ

Karê nivîsandinê prosesek e. Meriv dikane bibêje ku ev ji bo herkesî jî wusa ye. Destpêka prosesa wê nivîsandina xwe nizanîm lê novelên ku min nivîsandine û qediyane ez bawer im rastî salên 84-85an tîn.

Îcar ne wekî nivîskar, lê karê nivîsandinê jî bo min weke hobiyeke, mîna nexweşiyekê dest pê kir û hîn jî wusa ye.

Di nivîsandinê de du etab hene ku ez li ser difikirim. Etaba yekê ez dibêjim ez ê çî bi çî awayî binivîsînim, bi ser kevîm û jê kêfxweş bibim. Di etaba duduyan de jî dema ku diqede ez wekî xwendevanekî dixwînim.

Tiştên ku ez dinivîsînim di forma novelan de ne. Motifên van novelan ez li gor intresa xwe hildibijêrim, li gor dilê xwe û heta ku ji min tê ez dixwazim bi hunereke edebî bihûnim. Çiqasî bi ser dikevim, ew tişteki din e. Bi gotineke din ez jî bo xwe dinivîsînim û ne jî bo kesekî din: ev etaba pêşîn e. Lê hinek dixwînin û jê lezetekê werdigirin an na: ew jî etaba duduyan e.

Ji Pûşkîn Keça Kapitan min wergerande kurdî û di 1988an de çap bû. Min û çend dostên din, me her yekî çend novelên Çêxov wergerandin kurdî û bi navê Mirina Karmend ew jî çap bûn, 1989. Hinek kurteçîrokên gelêrî min xwest ku bi formeke edebî bihûnim û di sala 1990î de bi navê Ardû weke pirtûk çap bûn. Çend novelên min di forma pirtûkekê de bi navê Smirnoff çap bûn, 1991. Ji Dostoyevskî romana bi navê Merivên Reben min wergerande kurdî û ew jî di sala 1991î de çap bû. Bi navê Labîrenta Cinan min nivisandina noveleke dirêj qedand û di destpêka sala 1994an de çap bû.

Ne di warê nivisandinê de lê di warê em bibêjin jiyana ruhi de dijwariyeke sirgûnê heye.

Ez baş nizanim lê bi min wusa tê ku bersiva vê pirsê Na ye: na yek: (li gel ku min pir û pir dixwest ez diya xwe, gundê xwe, bajar û welatê xwe bimînim û bijim lê) jî ber ku ez tiştên fakta li gund, bajar, çem û çiya naniwisînim, na dudu: jî ber gelek sedemên diyar û nediyar dibe ku ez bi hobiyeke weha jî neketa-ma. Ku tiştêkî weha bibûya jî ez ne bawer im ku min ê jî berhemên xwe yên îro baştir binivisîyana.

Pîvana hêjayiya berhemekê di hûnandineke hunerî de diyar dibe. Em dizanin ku li welêt aloziyeke jiyane heye. Ev alozî ê, çawa bihêle tu bi serêkî silamet li ser motifa novelekê hûr bibî, fantazî û xeyalên dîr û nêzikî aqilan bi kar bîni, bi alikariya huner weçinî û bigêhîni daraxeke bilind?

Çi li derve û çi li hundurê welêt, ez wusa dibînim ku rewşa weşan û weşangeriya kurdî ne li çiyekî baş e. Beriya hertiştî karê weşan û weşangeriyê di nava me de ne bûye karekî pêwîst, ne bûye fenomeneke ciddî.

Ez dibêjim heta ku nivîskar, weşanger, xwendevan bi silametî, bi îstikrarî û bi harmoniya jiyana hevdem xwe nedine vî karî rewşa weşangeriya me jî ew ê her ev be.

Berhemên ku îro bi kurdî derketine an jî derdikevin bi giştî hejmareke pir kêr e. Lê di vê hejmara kêr de jî ewqas zêde, ewqas pir tiştên pûç û fizûlî hene ku nayê gotinê.

Pirî caran ez bi awakî nivhenekî dibêjim: heta anuha min jî dil destê xwe li ber Xwedê venegirtiye, lê anuha ez vê yekê jî dil û can dikim û dibêjim: "Xwedê heta roja ku em ê bi destê te bimirin, bila haya me jî nivîs û berhemên me nebe." Ji ber ku wê roja ku haya me jî nivîs û berhemên me bibe, em ê xwe bikujin. Lê dîsa jî ku tu bixwazî ez navekî lêkim, wê çaxê ez ê bibêjim edebiyata me edebiyateke naşî ye, Edebiyat-î teşwîq e.

Tiştê ku ez dizanim, pîvanek tenê heye. Ew pîvan jî pîvana dunyayê ye.

Hene. Weke roman, novel, helbest... min berhemên kurdî jî bi lezeta berhemên xelkên biyanî xwendine. Lê ez dibêjim têra me nake ku em rabin behsa edebiyateke giştî bikin û binirxînin.

Ne jî bo çêtirkirinê, lê jî bo çêkirina edebiyatekê gelek tişt divê: akademiyan zanistiya ziman û edebiyatê, nivîskar, rexnegir, xwendevan û ya herî girîng kultureke van hemû tiştan pêwîst e.

Ez naxwazim tişteki weha bi lêv bikim û zêde jî vebibêjim. Lê tradisiyoneke me ya weha tune. Vê yekê divê em bêserm û bêtirs bibêjin. Mikuramên wusa me piçûk naxîne, bi berevaclî, me li me divarqîline.

Baş e, te çi pêşniyar hene, ezbenî? Em romana kurdî bi kîjan zimanî binivîsinin? Ma dibe ku em romana kurdî bi japonî binivîsinin?

Li min bibore... lê bi rastî jî tişteki pûç û vala ye ku meriv li ser pirs û bersivên weha têkevîne heftûheftê. Roman, novel, helbesta kurdî çawa dikane bi zimanekî din were nivîsandinê, ez ténagêhîjim.

Ku meriv bibêje roman an jî edebiyata kurdî bi tirkî û japonî jî dikane were nivisandin, wê çaxê maneya zimanê kurdî jî namîne. Ku maneya zimanê kurdî jî navînê rabe, bi baweriya min wê çaxê maneya min û te... û maneya gelek tiştên din jî namîne. Ji Xwedê giravî pivanên edebiyatê me dananiye. Ku tişteki weha bi me dest pê kiri bûya, Xwedê dizane bê me ê hin çî tiştên seyr bavêta ber xelkê.

Ev pirsê ha jî bû pirseke nizanîm çawa. Di hinek warên huner de Identifikasiyona huner û hunermend yek e.

Di hinek warên huner de jî du identîtet hene. Yek Identîteta hunermend û ya din jî ya huner. Edebiyat jî vê yekê nimûneyeke e. Ew nivîskarên ku bi identîteta xwe kurd in, jî xwe ew kurd in û nikanin bibin xwediyê Identîteteke din. Lê berhemên wan bi kîjan zimani hatibin nivîsin, ew berhema dibe edebiyata wî zimani û hew.

Li vir divê mijar, motif û figuranên berheman serê me revlihev neke. Ez hertim nimûneyeke weha didim û dibêjim: Li ser dema Hitler romanek hatîye nivîsin. Bûyer li Fransayê derbas dibe. Mijar li ser teçeke polonî û leşgerêkî Itallî ye. Kurdekî ku jî dewra Zerdestî de li Hindîstanê ye û bi kurdî nizane, rabûye ev romana xwe bi zimane urdu nivîsiye. Pirs: ev roman romana edebiyata kîjan zimani ye? Nimûneyeke ekstrem, nimûneyeke çêkirî ye, lê divê hinek tişt jî îzêhetên xwe hebin.

Mijar, figur, çî, wext, morîf û nivîskarê berhemekê jî nikane berhema zimaneke bike edebiyata zimaneke din.

Ev nayê wê maneyê ku meriv Identîteta nivîskarekî jî dest digirin, wî piçûk dibînin an jî tişteki din.

Mîna ku min jî dostekî din re jî bahs kirî bû, ez jî te re jî bibêjim. Binêre... Ji bo ku meriv bi zimane xwe bipeyive, bixwîne û binivîsîne ne pêwîst e ku meriv welatparêz be, ne pêwîst e ku meriv çaresêger an jî maqûl be, ne pêwîst e ku meriv rewşenbîr û pêşverû be... ma berdûş, tolaz û pêxasên xelkê jî bi

zimanê xwe napeyvîn? Ziman zimanê miletekî ye û di wî miletî de her babet meriv hene. Çima em ê rabin atraksiyonên weha zoreşgerane, pîvanên çêkirî bidine ber xelkê? Ku tu jî min bipirsi, ev tiştên weha bi darê zorê, bi kampanyan, bi peran, bi şekiran nabe, ezbenî. Ku şûr û baweriya meriv bi xwe tişteki weha nehewîne, atraksiyonên weha cesaretên qelî û çêkirî ne. Lê jî bo biranîna ilîmdarê heja Ehmedê Xanî tişteki maqûl bû.

Di warê kurdiya min de, di şexsê min de, di mala me de jî ber pîroziya sala çûyî bi gotineke din 1995, dikanim bibêjim ew guhertinên ku tu dipirsi ne bûn.

Hinek tişt hene, lê naxwazim jî anuha ve behsa wan bikim.

Ez jî gelekî sipasî we dikim, serkerîma we û kovara Helwestê daxwaza dilê min e.

REWŞA EDEBIYATÊ BAŞTIR DIBE

Gabar ÇIYAN

Kurdistan di nav çar welatan de hatiye dabêkirin. Li aliyekî Kurdistanê Alfabeya Kurdî bi latîni, li aliyê din bi tîpên erebî ye. Kurdên Soviyeta kevn jî berhemên xwe bi kirill dinivisandin. Gelek berhem jî diyalektê bo yê din hatine wergerandin. Li ser Edebiyata Kurdî hejmarek pirtûk hatine weşandin. Lê nebûna zimanekî yekgirtî dibe asteng ku merov pîrsa we bi zêweyekî tîr û tije nikaribe bibersivine. Ev aliyek pîrsê ye. Aliyeke din heye ku divê bête gotin; bi baweriya min rewşa Edebiyata Kurdî bi îmkân û mecalên edebnasan ve hinekî girêdayî ye.

Gava merov van herdû pîrsgirêkan bibîne; edebiyata devkî û ya nivîskî bide ber hev, ku edebiyata devkî bi pîranî li hin aliyên Kurdistanê derbasî ser kaxezê nebûye; edebiyata nivîskî ya gelên din û ya kurdan bide ber hev; bi qasî ku hayê min jî berhemên bi kurdî heye û min xwendiyê, Edebiyata Kurdî ya nivîskî negihaye devera ku dilê merovî dixwaze.

Belê. Di gava yekemîn de divê bi kurdî be.

Li ser vê pîrsê munaqeseyên pîralî berdewam in. Bi baweriya min berhemên edebî jî bo ku tam, mental û kûrbûna zimanê kurdî derfîne holê divê bi kurdî be. Lê ev dîtina min e. Gelo dîtina nivîskarên kurd ku bi kurdî nizanin, an jî nikarin bi

kurdî binivîsinin çi ne? Mîsal; Musa Anter nedikaribû ji ber hovîtiya dewletê bi kurdî berhemên xwe binivîstine û di pêşgotina xatiratên xwe de qala vê zordariyê dike. Ji vê awirê ez dê nikaribim berhema wî bikim malê tirk.

Hinek ji berheman dikarin bi tirkî bin, lê pêwîste ev nebe sedem ku berhemên kesên mîna Musa Anter û Yılmaz Guney em bispêrin talankeran. Rastiyek din heye ku divê bête bilêvekirin: Gelek nivîskar hene ku berhemên wan ji zû ve bûne malê cihanê, bûne malê mirovahiyê. Mîsal kesên mîna W. Shakespeare ji zû ve bûne malê merovahiyê. Yılmaz Guney jî yek ji wan kesan e ku sinorê Rojhilatanavîna derbas kiriye. Bûne malê mirovahiyê. Nexwe divê ev pirs, rewşa kurdan li ber çavan bête girtin û baştir bête munaqêşekirin.

Roman, bi şeweya xwe pirsên civata xwe tine zimên. Buyerên kevn û nû hemêz dike. Zimanekî dewlemend, kûr, pir wate û herikandî dixwaze. Roman bi sebrê kamil dibê. Ji bo avakirina romanekî baş pêwîstiya romannivîskêr bi gera cihê buyerê, bi zaniyariyan heye. Ev dem dikare salan bixşîne. Paşê ji çapa berhemê pêwîste. belavkirina wê dê were rojevê. Ev tev bi gelek aliyên xwe, bi çalakîya nivîskar û bi mecalên aborî ve girêdayî ye.

Gelek kes hene ku romannivîskarên kurdan rexne dikin. Dibêjin: Berhemên wan ne hemdemî ne. Qelîteya çapê ne baş e. Ne kûr in û hwd. Helbet heya devereke heqê wan heye. Lê ji devereke pêve divê bête fikirkirin ku, romannivîskarek gava 2-3 salên xwe bide romanekî divê karê wî ji awira aborî ve wî bixwedî bike. Ev tûne ye.

Ji awira helbest û çirokan ve bi taybetî li derveyî welêt pir pirtûk hatin çapkirin. Ji aliyê teknîka çapê û rêziman ve hinek kêmasiyên wan hene. Lê bi tevayî pêşketinek berbiçav heye. Edebiyata devkî dikeve ser kaxezê û Şairên Kurd bi dîwanên xweyî bi tam cihê xwe de mala me de, dilê me de çêdikin. Divê bête gotin ku, belavkirina pirtûkan û pirsgerêka çapkirinê li vir jî derdikeve pêşîya nivîskaran.

Ji bo afirandina berhemên hemdemî dezgehekî netewî û serbixwe ku destura wê rê bide hemû fikrên cewaz pêwîste. Dezheke wesan dikare roleke dîrokî bileyize.

Behtir berhemên şanoyî û sinemayî, weke misal berhemên W. Shakespeare û Arthur Millerî bala min dikşînin. Bi taybetî Shakespeare cihê xwe dilê min de çêkiriye. Awirên Yilmaz Guney li ser huner û hunermendiyê, lêkolînên Dr. İsmail Beşikçi li ser Pîrsa Kurdî jî divê têxime rêza wan niviskaran ku hez jê dikim. Lêkolîna Mehmed Uzun li ser edebiyatê û destana wî "Mirina Egidekî" pir xweş bû. Helbestên Sebrî Botanî, berhevkirinên Zenyelabdin Zinar (Xwençe), çîrokên Lokman Polat bi xweşî ez ducar dikim, dixwînim. Ez jî hin awiran ve stîlnivîsîna xwe nêzî ya Musa Anter, Yalçın Küçük û Ugur Mumcu dibînim...

Ez li Tora Evdîne hatime dinê. Piştî xwendina lîsê min dest bi karê rojnamevanî kir. Piştî demekê ez derketim derveyî welêt. Niha zimanê Swêdî, îngilîzî û Almanî dixwînim. Kar û xebata min bêhtir berê xwe dide çand û adetên Aşûrî/Sûryaniyan. Li ser çand û adetên wan heta niha hejmarek pirtûkên min derketin. Her wesan li ser folklorê kurdî û pêşxistina Şanogeriya Kurdî xebata min didome, di vî alî de jî hejmarek pirtûkên min hate çapkirin.

Kar û xebata min li ser analîzkirina berhemên Yilmaz Guney û pêşxistina Şanogeriya Kurdî dê bidome. Ez li ser hinek listikên şanoyî kar dikim. Hinek lêkolînên edebî dikim. Hinek jî van karan kolektîf û hinek jî ferdî ne. Weke ku tê zanîn pirtûka min ya bi navê "Tarihte Kürt Sürgünleri - 1" xelata Musa Anter ya lêkolînî girtibû. Niha ez li ser beşa duwemîn kar dikim. Gelekî spas jî we re.

EDEBÎYATA KURDÎ JI NÛH VE ŞÎN DIBE

Mihemed DEHSUWAR

1. Bêşik edebiyata kurdî jî mîna welatê Kurdistan, bi hezaran sal jî teref dagirkeran ve hatiye perçekirin, perçiqandin û nivîs û xwendina kurdî hatiye qedexekirin. Sîtemkarî û zordestiyên ku li ser Kurdistan û welatên wan hatiye kirin, bi serê çand û edebiyata kurdî ve jî hatiye. Di welatekî perçebûyî û di bin destên mêtîngêhkaran de, di bin sîtembarî û qedexebûna çand û ziman de dikaribe çî edebiyat derkeve, edebiyata kurdî jî di wê rewşê de ye.

Qelsbûna edebiyata kurdî, jî billî zordestî û sîtembariyên dijminê barbar ku li ser Kurdistan, welatê Kurdistan û çand û edebiyata Kurdistan dikin, jî kêmxwendin û kêmnivîsandina kurdî jî tê. Zimanê kurdî tevî ku gelek dewlemend e jî, negihîştîye encama zimanekî standart. Weke ku tê zanîn, çend tîpên kurdî

yên cuda (tîpên latînî, erebî û kîrîlî) hene û ev li hember zîmanekî yekbûyî astengiyeke giring e. Her wiha di bikaranîna alfabeya latînî de jî dubendî (l,î - î,l) heye û ev yek jî di serê xwendevanan de tevlihevi çêdike. Ji aliyekî din ve di hêla rastnivisandinê de jî astengî derdikevin pêşîya meriv. Qaideyên nivisandina kurdî hîn tam nerûniştiye yan jî li gora her nivîskari diguhirin. Ji bo çareskirina van astengiyan, xebateke hevbaş û berhemdar pêwîst e.

Lê tevî qelsbûn û paşdemayîna xwe jî, edebiyata kurdî di van çend salên dawîn de û bi taybetî jî li dervayî welêt -bêyî ku em li ser kalîteya wan tişteki bibêjin- ji nuh ve şîn dibe. Klasîkên kurdî bi çapên nuh ve jî mirinê difilitin û li Ewropayê edebiyata kurdî ya penaberiyê, roj bi roj geş dibe.

Bêguman ji nuh ve derketina edebiyata klasîk a kurdî kareki giranbuha ye; her wiha şînbûn û pêşketina edebiyata nûjen jî hêviyên mezin didin meriv. Lê ya herî giring ew e ku divê ev berhem bihêz bêrin belakirin û xwendin. Ger edebiyata nivîskî bi tenê di nav çend nivîskar û ronakbîran de bimîne, ew zêde bi pêş ve naçe û nagihîje armanca xwe. Ji bo vê jî divê tevgera rizgariya Kurd, ronakbîr û nivîskarên Kurd, zana û birewerên Kurd giraniya xwe bidin vê hêlê. Edebiyateke bê xwendevan, mîna dareke bê pel û bê fêki ye.

2. Çawa ku meriv nikare romaneke bi frensîzî hatiye nivîsîn, jî edebiyata îngilîzî bihesibîne, wisan meriv nikare romaneke bi tirkî, erebî yan jî farisî hatibe nivîsîn, têxe nav beşa romanên kurdî. Armanca û naverok çî dibe bira bibe, ev qaide naguhire. Ger meriv wisan bihesibîne, wê hingê çima edebiyatên neteweyan jî hev cuda ne?

3. Ger ev berhem jî bo agahdarî, yan jî lêkolînên danasîna dîrok û edebiyata kurdî bin, li ser hebûn û rizgariya Kurdan hatibin amadekirin; meriv dikare wan Kurdên ku bi zîmanê neteweyên serdest dinivîsinin fêm bike. Lê edebiyat tişteki cuda ye; weke ku

min li jor ji diyar kir, berhemên edebî yên bi zimanê neteweyên serdest, nakevin nav edebiyata kurdî û ji çend û edebiyata kurdî re xizmetê bikin.

4. Eşkere ye ku edebiyata kurdî ja nûjen hîn di destpêkê de ye. Di vê hêlê de, van çend salên dawî hinek berhemên nuh û hêja derketine û ev hê ji berdewam dike. Tevî vê ji edebiyata kurdî hîn gelek qels e. Xuya ye ku divê edebiyata kurdî di vê periyodê de derbas bibe, lê hêviyeke mezin heye ku ew di pêşerojê de bikemile û di nav edebiyata cihanê de cihê xwe bigire.

5. Weke ku tê zanîn edebiyata her neteweyî, neynika wî neteweyî ye. Neteweyên xurt û bihêz, ên ku serbest û azad in, xwedî edebiyateke xurt û bi hêz in. Her netewe li gorî rewşa xwe, di gelek periyod û merheleyan de derbas dibe û kalîteya edebiyata wê demê jî, li gora wê periyodê ye. Icar romana kurdî jî li gora neteweyê Kurd û pêşveçûna gelê Kurd şikil dide xwe. Tevî vê jî, dê gelek xetên romana kurdî hebin. Dê xeta realist, surrealist, modernist, post-modernist û ya "rastiya civakî" hebin. Edebiyata kurdî wê roj bi roj ji hev veqete û xetên xwe eşkeretir bike. Lê wisa xuya ye ku xeta "Rastiya Civakî", ji ber ku rewşa welatê me û ya civaka me pê ve girêdayî ye, dê mohra xwe li vê periyodê bixe.

6. Roman an jî edebiyata klasîk, li idealên estetîk ên klasîk digere; li pey rastiyên ideal e û bi harmonî ye. Xwedî plan û program e, gelek hêsan e û vekirî ye. Edebiyata modern jî, xwe ji derbasbûyîna xwe diqetîne; form û qalibên klasîk qebûl nake. Xweser e û pirr hêl e. Edebiyata klasîk di salên 1660 û 1680-yan de li Fransayê pirr xurt bû û ya modern jî di salên 1890-an ta 1960-an herî xurt bû.

7. Romanên kurdî yên modern gelek kêr bin jî, bêtîk hene; lê veqetandina wan a ji romanên post-modernistê (piştî modernîzmê) niha zor e. Romanên kurdî hîn gelek kêr in û ve-

qetandina wan jî hem zor e û hem jî hîn zû ye. Yanî romana kurdî hê bi xetên qalind jî hev neqetiya ye. Weke ku tê zanîn post-modernîzm, jî teref fîlozofî frensî Jacques Derrida ve, di salên piştî 1960-an de derketiye ortê û modernîzmê red dike. Li gora post-modernîzmê, modernîzmê dema xwe tije kiriye û bi şûnde maye. Di gel vê jî, nivîskar û feylesofên post-modernîzmê, xwe azad û serbest dihesibînin ku jî demên borî û beşên wê, perçe û babetên nivîsan hilbijêrin û di nava berhem û nivîsên xwe de bicîh bikin.

8. Bêguman mirov di bin tesira nivîskarên mîna Tolstoy, Dostoyevski, Mark Twain, Jack London, Jean Paul Sartre, Simon de Beavoir, John Steinbeck û gelekên din de dimîne. Ez berhemên van nivîskaran û gelek nivîskarên din ên nuh, bi kêf û eşq dixwînim. Helbet yekî ku hewil bide bibe nivîskarekî baş, xwe nêzî hinek jî van, an jî nêzî hinek nivîskarên nuh û nûjen dibînin; lê pêwîst e ku meriv jî xwe re rîyeke taybetî û xweser hilbijêre.

9. Ez jî wan nivîskarên ku min navê wan li jor diyar kir û di gel wan jî gelek nivîskarên heyama me, yê nuh hez dikim. Lê jî nav van nava, hilbijartina navekî taybetî pîr zor e.

10. Çi mixabin jî ber tîpên wan, xwendina berhemên soranî, jî min re zor tê û ez jî wê parê mehrûm im. Lê di nav berhemên kurmanciya jorin de, çî berhemên hêjayî xwendinê hebin, ez dixwînim. Ji min re jî nav bêtir, naveroka berhemana û bikaranîna ziman giring e. Ger nivîskarekî Kurd zimên baş bikaranibe û di berhemên xwe de gihîştibe wê armanca ku mesajekê bide xwendevanên Kurd, bi baweriya min ew bi ser ketiye.

11. Di hêla helbest û bi taybetî jî ya çîrokan de pêşketineke berbiçav heye. Lê ev herdu beş jî mîna edebiyata kurdî, hîn di destpêkê de ne û hewcedarî karekî giring û eleqeyê mezin in.

12. Heta nuha du pirtûkên min derketine; yek ji wan ferhengêke zarokan e û bi wêne ye ku navê wê "Mizgîn, Ferhengoka Zarokan a bi Wêne" ye û romana min î pêşin a bi navê "Çirîskên Rizgariyê" ye. Ferhenga zarokan ji nêzî 1500 bêjeyan pêk tê; peyvên ferhengokê bi mane û hevmaneyên xwe ve, tevî wêneyan û bi awayekî pedagojîk hatiye amadekirin. Tevî ku xeyalî ye jî, "Çirîskên Rizgariyê" çend aliyên jiyana gelê Kurd, bi çend awirên cuda tîne ber çavan. Di orta "teror"ê de, hewildanên aşî û karên demokratîk lê bi dîtineke nuh û xweser tîne zimên. Di kar û xebatên li dijî dewleta terorîst de, li perspektîvên nuh digere.

Wekî din jî hinek nivîs û wergerên min di rojnameya Armancê de û di kovara Nûdemê de derketine. Di Nûdemê de nivîsên min ên li ser lehengên dîrokî û civakî, hîn berdewam dike û hêvî heye ku ev nivîs di pêş de weke pirtûkekê bê çapkirin. Ji bilî van, ez nuha li ser romanêke nuh dixebitim. Naveroka wê romanê bi giştî li ser jiyana Kurdekî penaber î li Ewropayê ye. Rewşa wî ya li Ewropayê, pêwendiyên wî bi welêt re û xem û xeyalên wî, çend beşên romanê ne. Ger mecal hebe, ez ê hewil bidim ku berdewama "Çirîskên Rizgariyê" jî, bi naverokeke xweser amade bikim.

13. Bêyî ku ez xweşî, şêrnahî û dewlemendiya zimanê kurdî û her wiha pêwîstiya xwendin û nivîsandina zimanê kurdî bînim bîra xwendevanên Kurd, silavên birayetî û evînwelatîyê pêşkêşî xwendevanên ROJ'ê dikim.

EDEBÎYATA KURDÎ BERBI DEWLEMENDIYÊ VE DIÇE

Dawê XANÊ

1- Rewşa edebiyata kurdî ya nivîskî berbi dewlemendiyê ve diçe. Kovar û pirtûkên nûh herku diçe pirtir dibin. Li gor dîtina min problem di warê gramet û hin tewandinan de ye.

2- Rast e. Dîtina min jî ev e. Divêt ku em jî bin posdeya edebiyatên biyanî, yên ku bi zora dar zimanên xwe bi me dane pejirandin, bi lez derkevin û bi zimanê kurdî berhemên xwe binivîsin.

3- Ez di serî de dibêjim ku ew kesên berhemên xwe bi zimanê neteweyên serdest dinivîsin, nikarin xwe wek nivîskarên kurd bidin pejirandin. Ji ber ku meriv bi kîjan zimanî binivîse, ew ziman têrê qebûlkin. Her ku çendî nivîskarî xwe kurd bibîne jî, ew wek nivîskarekî tirk, ecem yan jî ereb têrê dîtin. Û berhemên wan di nava edebiyata kurdî de cih nagire. Lê dema meriv kûrtir bifikire û naverokên berhemên wan bîne ber çav, divêt ku meriv wan nivîskaran jî ji xebata kurdî cuda nebîne.

Her ku çendî berhemî bi tirkî, farisî yan jî bi erebî be jî, nave-rok li ser kurd û Kurdistanê be, divêt ku ew nivîskar bête parastin. Pêwîstiya me bi nivîskarên weha jî heye.

4- Ji bo nivîskarekî kurd riya herî baş nivîsandina bi zimanê kurdî ye. Divêt ku edebiyata kurdî bi xurtî li ber edebiyata zordaran serê xwe rake. Ez vêya jî wek berxwedanekê dibînim. Berhemên nuh, yên bi xwerû kurdî têne nivîsandin, îşareta serihildana nivîskarên kurd e. Di vî warî de xebatekî heja heye. Lê divêt ku civata kurd jî li vê xebatê xwedî derkeve.

5- Problemekek heye. Nivîskarên kurd tewandinên cuda bi kar tinin û bi serde jî, yek li yekî rexne digire. Ev pirsgerêk pêwîst e ku rojek beriya rojekê were çareserkerin. Hebûna vê pirsgerêkê nivîskarên nuh dixê rewşekî neçê. Hate serê min. Romana min, hê beriya ku derkeve rexne xwar. Bêyî xwendin. Divêt ku berê were xwendin û dûre ku hebe rexne werin.

6- Gelo ev pirs li ser edebiyat û romana cihanê ye, yan jî bi taybetî li ser romana kurdî ye? Ez vê pirsê li ser romana kurdî qebûl dikim. Li gor dîtina min, romana kurdî hê xwe nuh dibîne. Nivîskarên kurd pirtir roman nenivîstin. Hejmara romanên bi kurdî gelêkî kêm e. Ferqî, ya di navbera romana klasîk û ya modern de minanî ferqîya tekoşîna gelê kurd ya klasîk û modern e. Meriv nikare edebiyatê û tekoşîna rizgariyê jî hev cuda bike.

7- Weke ku li jor nimandî, romana bi kurdî hê nuh xwe dibîne. Ji dêlava ku meriv wan jî hevdû cuda bike, divêt ku meriv jî wan sentezekê çêbike. Ji bona pêşvebirina romana kurdî çî pêwîst be, divêt ku mirov wêya bike. Ez naxwazim romana kurdî weke modern û post-modernîst jî hev cuda bibînim.

8- Tu nivîskarek tune ye ku xwe jî nivîskarên cihanê cuda bike. Bêyî xwendin, nivîskar pêşve naçe. Min jî çend nivîskarên cihanê xwend. Lê ez bi rastî bibêjim ku dema min pênuş hilda û des bi romana xwe kir, tu nivîskar di bîra min de tunebû. Ji ber ku min beriya nivîsandina romanê helbest dinivîst. Ew jî bi piranî bi zimanê tirkî bûn û di warê helbestan de bi piranî min Ahmed Arif nêzikî xwe didît.

9- Gorkî, Puşkin, Dostyewskî û Yaşar Kemal çend ji wan nivîskaranan in. Di warê helbestan de jî Pablo Nerûda, Nazîm Hîkmet û helbestvanê kurd Ahmed Arîf in.

10- Yê n kurd jî pir hene. çend ji wanan Cegerxwîn, Feqiyê Teyran û Melayê Cizîrî ne. Cihê Ehmedê Xanî jî li ba min cuda ye.

11- Rewşa çirokên kurdî baş dibînim. Li pêş e. Berhemên heja derketine û hê jî derdikevin. Bi taybetî di şartên Ewropa de divêt ku xurttir bibe. Ger ku em li helbestên kurdî mêze bikin; em ê bibînin ku şair, hozan û dengbêjên kurdan gellek in û di warê helbestan de edebîyata kurdî dewlemend e. Pir helbest hene. Lê li goriya min hê jî qels e. Ji ber ku ez bixwe bi wezna serbest helbestan dinivîsim, helbestên din min zêde têr nakin. Lê car din jî ez xebata Cegerxwîn, Feqiyê Teyran, Ehmedê Xanî, Elî Herîfî û navên din yê n nemir înkâr nakim.

12- Di halê hazir de romanek min bi navê "Av zelal bû" wek nimûne derketiye û ew ê di demekî kurt de jî xwendevanên kurd re amade bibe û were pêşkêşkirin. Çend helbestên min bi kurdî û bi tirkî di çend kovar û rojnameyan de derketin. Piştî romana "Av zelal bû", dê pirtûkek min li din derkeve. Kurteçirok in û navê pirtûkê jî "Sê buyer û sînema" ye. Piştî vê pirtûkê helbestên min di dorê de ne. Ez di xebata amadekirina helbestên kurdî de me. Min heja nav nedîtiye. Lê helbestên min yê n bi tirkî jî çapê re amade ne. Ger ku weşanxanên kurd yê n ku bi tirkî jî kar dikin xwe bidine ber wan. Navê pirtûkê "Kayalar çiçek açtı" ye.

Ev romana min ya ku bi navê "Av zelal bû" derdikeve, cildê yekem e. Di pêşerojê de dê cildê duyem jî amade bibe.

Gotina min ya dawî jî xwendevanan re ev e:

Nivîskarên me bixwînin. Dê edebîyata kurdî bi we pêşve bikeve. Hûn in yê n ku nivîskaran bi pêş de dahî didin. Hebûna we û ya nivîskaran bi hev ve girêdayî ye. Bi silavên germin.

Ji bo vê hevpeyvîné jî, ji birêz Lokman Polat re spasîyên xwe dikim û ji wî û ji hemû xebatkarên rojnameya "Roj" re serkeftin dixwazim.

EM BI NIVÎSKARÊN KURD YÊN KLASÎK SERBILIND IN!

M. YILMAZ

Edebiyata kurdî sewiya edebiyata cihanê de ye. Di van salên dawiyê de, edebiyata kurdî ya nivîskî li ser bingeha edebiyata devkî û ya klasîk şax daye. Ev şaxdan bingeha xwe ji jîndariya kevneşopîya kurdî digire û ber bi avakirina edebiyata kurdî ve diçe. Ev pêşkerî û ji nû ve zayîn; berhemên klasîk yê mîna roman, şano, kurteçîrok têne weşandin. Lê dîsa jî edebiyata kurdî li ber yê xelqê pêşketiye. Dengbêj, çîrokbêj, stranbêj û kilambêjên kurd dem û dewrên berê gihandin vê demê. Ev tişt bû sedemên ku hemû şax û versiyonên berhemên tîn berhevkerin û derbasî ser kaxîzê dibin, êdî ew dibin malê xelqê û ji mirinê xelas dibin.

Dengbêj û çîrokbêjên me, hebûnên edebî dicivînin ser hev û di navbera dema çûyî û pêşerojê de pirekê çêdikin. Bi saya wan, Ehmedê Xanî Mem û Zînê nivîstî û kurd kirin hevparê edebiyata cihanê.

E. Xanî hem hîmdarê edebiyata kurdî û hem jî hevalbendê Homeros, Vergîlîlus, Clîvîzes, Dante, Cervantes, Ferdewî, Shakespeare, Goethe, Balzac, Tolsîtoj, Dicken û hostayên din yê edebiyata cihanê ye.

Bêşik nivîskarên kurd yên klasîk, hîmê edebiyata kurdî danîne; em bi Elîyê Herîrî, Melayê Cizîrî, Feqîyê Teyran, Nalî, Salîm û hostayên din yên navdar serbilînd in.

Şerefxan pirtûka xwe ya bi navê "Şerefnameyê" bi farisî nivîsiye. Herçîqas naveroka pirtûkê li ser dîroka Kurdistanê be jî, em nikarin wî wek nivîskarekî kurd bihesibînin. Ev tişt jî bo Yaşar Kemal û Ahmet Arifî jî derbas dibe. Yanê kî dibe bila bibe bi kîjan zimanî nivîsiye edebiyata wî zimanî ye. Heger em dîsa vegerin ser vê pîrsê; edebiyatnas û dezgehên navdar ên mîna Y. Kemalî weke nivîskarên tirk dihesibînin. Berhemên wî jî berhemên edebiyata tirkî ne.

Dema em behsa edebiyata kurdî dikin, beguman ew berhemên ku tenê bi zimanê kurdî hatine nivîsin, fam dikin. Nivîskarên ku bi eslê xwe kurd in, berhemên xwe bi zimanê neteweyên serdest dinivîsin, ne nivîskarên kurd in. Nivîskar bi kîjan zimanê binivîse, dibe edebiyata wî zimanî. Nivîskarekî kurd ku bi zimanekî din nivîsibe ew berhem nabe berhema gelê kurd. Di wî warî de mîsalên din jî hene, wek: Şairên tirk ên herî navdar ku serê tirkî bilînd dikin ev in: Nablî, Fîzûlî û Nefhî ne, lê ew kurd in. Lê herçîqas ew kurd bin jî, ew nivîskarên tirkî in.

Berhemên nivîskaran, karakterên xwe perwerdehî û dezgehên neteweyî werdigirin. Di pîvanên literatûra navneteweyî de mirov nikare behsa literatûra kurdî ya navnetewî bike. Ev pîrs bi pêşveçûna civarê re girêdayî ye. Gava mirov aliyên nivîskaran yên negatîf û pozîtîf raçav bike û pîrsa we binirxîne, divê bê gotin ku nivîskariya kurdî zarokîya xwe dijî û jî nûh ve jî dizê. Divê mirov roman û çîrokên kurdî bixwîne û beremberî yên navneteweyî bike, dê diyar bibe ku edebiyata kurdî xwe serrast nekiriye. Dema em berhemên Hesnê Metê, Ş. B. Severêklî û hwd dixwenin, dibînin ku herikbar in. Lê herçîqas herikbar bin jî, hêjahiyên nûh li edebiyata cihanê zêde nekirine.

«Xeta rastiya civakî di nav tevgerên sosyallîstan de li pêşket. Ligorî çavkaniyên zanistî Marsim Gorkî daye ser şopa reyallîzmê û Erebe Şemoyî ji wek reyallîstê civakî tê naskirin. Di nav romanên E. Şemoyî de, romana herî baş "Dimdim" e. Lê romanên wî yên din jî ne xerab in.

Mirov dikare çend meyldanan bi navbike, ew jî ev in: Klasîzm, romantîzm, Realîzm, naturalîzm, Sembolîzm, modernîzm, postmodernîzm. Lê ev meyldanên han jî bo Ewropayê derbas dibin. Heger em dîsa vegehin ser Dimdimê, ew li ser edebiyata devkî û ya klasîk avabûye.

Romana kurdî ya nûjen dê li ser edebiyata devkî û ya klasîk ava bibe. Nivîskarên kurd yên nûh dikarin berhemên klasîk yên kurdî jî xwe re bingeh bigirin û berhemên xwe yên nûh li ser vê xetê avabikin. Nivîskarekî kurd, dema bixwaze berhemekê klasîk jî nûh ve binivîse, pêwîste bingeh û hîmê wê zêde nehêjîne û kirasên qirêj lê neke. Gava ku lê bike jî, divê destê xwe dahîne ser wûjdanê xwe. Divê Romana kurdî li ser bingeha edebiyata kurdî ya devkî û ya klasîkî pêşbikeve. Yanê nivîskarên kurd dikarin klasîkên kurdî yên mîna Memê Alan, Siyabend û Xecê, Binevîşa Narîn... jî nûh ve vejînin. Herdu berhemên Homerosî yên bi navê "Illaden, Odîseen", bûne bingehên romanên ewropayî. Heger em vegehin ser avakirina romanên ewropayî, romanên wan li ser bûyerên civakî, , dîrokî, çandî û mitolojîkî ava bûne. Bi vî hawayî, wan romana xwe ya neteweyî pêşxist û pirtûkên baş yên navneteweyî avakirin û hêjahiyên nûh li edebiyata cihanê zêde kirin. Dema ku nivîskarên ewropayî yên mîna Cervantes û Daniel D. û hwd. romanên xwe nivîsin, ewropa di nav guherîneke rêzani de bû. Şer û berxwedana rêzani destpê kiribû. Cîvat ber bi jiyaneke nûh ve diçû. Ji dewr û dewrên feodalîzmê xera dibû û dewreke nûh, dest pê kiribû. sazûmana feodalîzm û mirekiyên Ewropayî jî hev diketin û her neteweyekê ber bi dewleta xwe ya neteweyî ve diçû. Îro li Kurdistanê rewş wisan e. Yanê welatê kurdan di nav guherîneke rêzani û edebî de dijt.

Dema em li romana Xurşîd Mîrzengî hûr dibin, dibinin ku nivîskar dibin hikariya edebiyata devkî de maye. Nivîskarî edebiyata devkî û ya klasîk bi hev re girêdaye. Yanê nivîskarî romanekê destanî, bi zimanê destanê nivîsiye. Ev tişt ji bo romana Mehmed Uzunî jî derbas dibe. Romana wî ya bi navê "Rojek ji Rojên Evdalê Zeynikê" bi motifên mitolojîkî, çandî û edebî ye hatiye xemilandin û hûnandin. Heta em dibinin, hemû berhemên M. Uzunî, naveroka, wan bi edebiyata devkî û klasîk hatine neqîşandin û hûnandin. Bi baweriya min, "Rojek ji Rojên Evdalê Zeynikê" romanekê klasîk e û li ser bîngeha edebiyata devkî û ya klasîk avabûye. Gava mirov bixwaze behsa romana kurdî ya modern bike, hingê navê Mehmed Uzunî tê ser zimanê mirovî. Ew bi xwe nivîskarek neteweyî û hem jî navneteweyî ye.

Modernîzm, meyldariyeye (stileke) edebî ye, wek simbolîzm, Futurîzm, expressionîzm, Imagîzîm, surrealîzm û dalîzmê. Ev Ekol bîngeha xwe jî psikoanalûza Freudî girtiye. Dema mirov bixwaze behsa romana modern bike, hingê navê Joyce, Hemîngwayî tê ser zimanê mirovî. Di vê wateyê de, romana kurdî mora xwe li dîroka edebiyata navneteweyî nexistiye. Joyce, di romana xwe de teknîka monologên hundirî girîngtir dibîne. Ew dadîkeve hûrbûn û kûrbûna dabeşan. Ji bo post-modernîstan di navbera rasteqînî û nerasteqîniyê de fîrîqî tune ye. Ew li dijî realîzm û modernîzmê ne. Post-modernîzm bi gelemperî girêdayê forma kevneşopî, motif, wênezîman û stîl e. Post-modernîst xwe dûrê pîrsên rêzani (siyasi) û stîlan dîkin. Postmodernîzm, meyldariyeye fîlosofî û gotûbêjî jî ye. Post-modernîst bi zanabûn li dû stîl û fîlozofî ya kevnare ne. Jean Françoisî di berhema xwe "La kondîtion" (1970) de li ser Postmodernîzmê radiweste. Postmodernîzm di sala 1960 î de zaye. Ew tê wateya "projekta modern" a azadî û pêşketinê. Ligorî pêzanan, gelekî baş diyar dibe ku postmodernîzm jî pîrkulturalîzmê û eklektîsîzmê tê.

Hîngê postimodernîzm tête wateya pastîcihteknikê. Ne olpe-restî û ne jî sistema metafîzîkê dikare pêşiya pêşveçûna civatê bide rawestandîna.

Hîkariya Homerosî li min bûye û ez jî wî û jî herdu berhemên wî hez dikim. Lê jî nivîskarên din jî hez dikim, çend jî wan nivîskarên ev in: Dante, Petrararca, Boccaccio, Chaucer, Villon, Shakespeare, Cervantes, Molière, Tolsitoj, Dostojevskîj, Strindberg

Mîr Celadet Bedirxana . Lê Mehmed Uzunî jî mora xwe li dîroka edebiyata kurdî xistîye.

Rewşa çîrok û helbestên kurdî bi pêşveçûna civatê re girêdayî ye. Bi baweriya min mirov nikare çîrok û helbestên kurdî bide ber edebiyatên din ên cihanê. Edebîyata kurdî di nav şert û mercên taybetî de dijî. Heger mirov Çîrok û helbestên kurdî bide ber romana kurdî , çîrok û helbestên kurdî pêşveçûn e li gor romana kurdî.

ÇEND TÊBÎNIYÊN LI SER RÊZIMANA KURDÎ, ALFEBAYA RÊZIMANA KURDÎ û GUR û HEFT KARİK derketîne û yên ku dê derbikevin ev in: Keyxesro, Aram û Doktor, Metod û Rastiya rêzimana Kurdî.

Daxwaza min xebat û pêşkerîna rojnameya we ye. Ez dizanim ku we bi rastî karekî hêja daye ser milên xwe. Lê ev karekî dijwar û zor e. Di derqeka naveroka "Rojê" de, ez nikarim niha tiştekî bibêjim. Min hemû hejmarên wê hêj nexwendîye. Hejmarên ku min xwendîye baş in. Lê, têde Kurdî kêm e. Divê nivîsên Kurdî zêdebin. Ez bi xwe jî bum aboneyê rojname ROJê. Ez dê hemû hejmarên wê bixwînim. Û ez dê nivîsên Kurdî jî ROJê re bişeynim. Ji bo rojnameya ROJê , ez jiyaneke dûr û dirêj hêvî dikim.

EDEBIYATA KURDÎ RENG Û RUYEKÎ NÛJEN BO XWE VEDIGIRE

Zeynelabidin ZINAR

1- Ev e 70 sal in ku kabûsine mezin daketibûne ser dilê çanda kurdî û nedihîştine ku berfireh, xweş û şên bibe. Ji ber hindê vêjeya kurdî di qada xwe de qeşimî bû û di halê xwe de bêlîvak mabû. Lê di van 20-30 salên dawî de hin bi hin ew qeşem ber bi helandinê ve diçe û niha vêjeya kurdî reng û ruyekî nûjen bo xwe vedigire.

Iro vêjeya kurdî ber bi xweşîyeke pîroz ve diçe. Li welêt xasma ji li derveyî welêt gelek nivîskarên hêja gihane û berhemine nû, nûjen diafirînin û bi xameya xwe rewşa vêjeyê şêntir û xweşiktir dikin. Ev yek jî, bo me niha serfiraziyeke bê biha ye.

Di navbera berhemên berî 20-30 sal berê ku hatibûne nivîsandin û yên iro de ferqeke mezin ya vêjeyî derdikeve pêşberî çavan. Çi ji aliyê rastnivîstîne ve be, çi ji aliyê xizna bêjeyan ve be û çi jî ji aliyê rêzkirina bêjeyan di hevokan de be, di berhemên iro de bipêşketineke mezin tê dîtin.

2- Ma guman heye ku wê ne bi kurdî bê nivîsandin? Madem ku hûn "Romana Kurdî" dibêjin, helbet pêdivî û pêwîst e ji ku bi kurdî bête nivîsandin. Eger ne bi kurdî bête nivîsandin, gava bi çi zimanî bête nivîsandin, her suxra wî zimanî, ya wê çandê û ya wî neteweyê xwediyê zimên dike.

3- Li ser kesên wisa, gelek caran di civat û civînên Kurdan de nîqaş û dehkere hatine kirin ku bi gotina: Ka gelo ew kes nivîskarên Kurd têne hesibandin, yanena? Fikra min bi xwe di derheqê wan biraderan de ev e: Ew ne nivîskarên kurd in û feyda nivîskariya wan jî ji ziman û vêjeya kurdî re çenabe. Herweha berhemên wan bi çu rengî jî di nêv vêjeya kurdî de nayêne pejirandin.

Heta ku kurdek an rêxistinek çendî ji bo mafê Kurdan nivîseke bi tirkî yan belavokekê jî gava dinivîse, ew di warê vêjeyî de suxra vêjeya tirkî dike.

4- Lênêrîna min li berhemên nivîskarên Kurd ên ku xwerû bi zimanê kurdî dinivîsinin pir êşkere ye. Ew kesên wisa gelekî bi şeref, bi rûmet, serbilind û giranbiha ne. Ew kesên wisa, ji ber ku berpirsariya xwe ya mirovatî bi cih tinin, hêjayê rêzani û perweriyêke taybetî ne.

Lê hin caran mirov dibîne ku di nivîsên hinekan de kulekî, lengî û şaşî jî hêne. Belam webalê vê yekê jî ne di stuyê wan de ye. Çi berhemên ku niha ew diafirînin, hemû bi xîret û fedakarî û zîrekîtiya xwe, bi xwidana xwe çêdikin. Êşkere ye ku wan kesan, ne ku zimanê xwe di xwendegehên perdeyî de xwendine û heta ku di vêjeya kurdî de ku gihane û ku bûne kadirên nivîsandina zimanê kurdî.

5- Ji bo neteweyekî azad, roman di her xetê de bi pêş dikeve. Helbet em Kurd jî neteweyek ji neteweyên dinyayê ne, bo me jî wisan divê. Lê wek mesela ku dibêjin, yekî birçî û hem jî tazî gava ku çav bi nan û kincêkî bikeve, pêşî xwe davêje nên û piştre hêj kincê digire. Îcar ji ber ku hêj jiyê Romana Kurdî

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

ranbihari û pirozti ye; ew suxreya giring, bo min berpirsyariyeke bi bêgavi bû ku min ew bi cih diani û niha ji lê didominim.

Ji Proja wergerandina Klasikên Kurdi, heta niha min 20 pirtûk ji tipên erebi wergerandine tipên latêni û 14 ji wan çap bûne. Ji "Projeya Xwençe" neh cild temam bûne û heşt ji wan çap bûne. Ji projeya Pirtûkên zarûkan ji, 16 heb temam bûne, lê ji wan tenê du heb çap bûne.

Ji xeynî van projeyan, çend pirtûkên ku min bi xwe ji nivisandibûn hene û ji wan pênc-şeş heb çap bûne.

Ji 1986'an heta 9/1995'an, pirtûkên ku bi navê min çap bûne û hinekên ku hêj çap nebûne ev in li jêrê:

1- Xwençe Cild I, Kurdiska Kulturförlaget, Stockholm, 1989, 278 rûpel.

2- Xwençe Cild II, Kurdiska Kulturförlaget, Stockholm, 1990, 288 rûpel.

3- Xwençe Cild III, Kurdiska Kulturförlaget, Stockholm, 1991, 283 rûpel.

4- Xwençe Cild IV, Pencinar Weşanxaneya Çanda Kurdi, Stockholm, 1991, 262 rûpel.

5- Xwençe Cild V, Pencinar Weşanxaneya Çanda Kurdi, Stockholm, 1991, 293 rûpel.

6- Xwençe Cild VI, Pencinar Weşanxaneya Çanda Kurdi, Stockholm, 1993, 266 rûpel.

7- Xwençe Cild VII, Pencinar Weşanxaneya Çanda Kurdi, Stockholm, 1994, 280 rûpel.

8- Xwençe Cild VIII, Pencinar Weşanxaneya Çanda Kurdi, Sam-Sûriye, 12/1994, 288 rûpel. Çapa duyemîn ji, 9/1995 Stockholm.

9- Xwençe Cild IX, bê çap e.

10- Nimûne Ji Gencîneya Çanda Qedexekiri, Stockholm, 1991, 377 rûpel.

11- Işkencede 178 Gûn (Bi zimanê tirkî), Komkar, Köln, 1987, 240 rûpel.

- 12- Siyabend û Xecê, Pencînar Weşanxaneyê Çanda Kurdî, Stockholm, 1992, 160 rûpel.
- 13- Xwendina Medresê, Pencînar Weşanxaneyê Çanda Kurdî, Stockholm, 1993, 100 rûpel.
- 14- Kadîna Mişkan, Pencînar Weşanxaneyê Çanda Kurdî, Stockholm, 1993, 144 rûpel.
- 15- Balafira Jinê, Pencînar Weşanxaneyê Çanda Kurdî, Stockholm, 1993, 134 rûpel.
- 16- Xweşber, Pencînar Weşanxaneyê Çanda Kurdî, Stockholm, 1994, 86 rûpel.
- 17- Mîrate, Pencînar Weşanxaneyê Çanda Kurdî, Şam-Syriyen, 12/1994, 120 rûpel.
- 18- Çarmix, bê çap e.
- 19- Nûber, bê çap e.
- 20- Hermdîn û Şemdîn, bê çap e.
- 21- Dilopa Xwinê, hêj kuta nebûye.
- 22- Ferhenga Bêjebêjê, hêj kuta nebûye.
- 23- Şewate. Ku nexwînî poşmanî, ku bixwînî dilêşan 1. Bê çap e.
- 24- Toreya Kurdî, hêj kuta nebûye.
- 25- Dersên Tarixê, hêj kuta nebûye.

Pirtûkên klasîk ên ku min ew ji tipên erebê wergerane tipên latênî û çap bûne, çend lib jî ku hêj bê çap in an nhêj nivco ne, ev in li jêrê:

- 26- Melê Cizîrî, Diwan, Roja Nu, Stockholm, 1987, 560 rûpel. (Bi alîkariya E.N)
- 27- Ehmedê Xanî, Nûbihar, Roja Nu, Stockholm, 1986, 80 rûpel. (Digel nivîsa wê ya bi tipên erebî)
- 28- Melê Bateyî, Mewlûda Kurmancî, Roja Nu, Stockholm, 1987, 64 rûpel.
- 29- Mele Ehmedê Qoxî, Şerha Eqîdeya Ehmedê Xanî, YDK, Düsseldorf, 1990, 180 rûpel.
- 30- Feqe Reşîdê Hekarî, Sîrmehşer, YDK, Düsseldorf, 1990,

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

ME XWE JI BIN TESÎRA KURDOTIRK DERNEXISTIYE

Laleş QASO

Bersiv : 1 - Ez li herêmeke ku bi her awayê xwe kurd bû, hatim dinyayê. Nivîskariya min ji kurdperestiya min û kurdperestiya min jî ji herêma ku ez lê mezin bû bûm, tê. Omerî û bûblanî Berzanî bûn. Diya min omerî û bavê min jî bûblanî bû. Ez li her du hêlan jiyam. Leşkerên tirk li ser herêma û xelkê Nisêbinê bi sebaba qaçaxçitiyê, zulmeke bêsnor dikirin. Tucarî jî bîr nakim, gava ku min jî gund xwe berdida Nisêbinê heta ez digiham bajêr, di nav xeta mayinan de herwiha min ê cendekên insanan bidita! Di wan deman de wawik (çeçel)pir bûn. Wawikan di nav erdê mayinkirî de de wilo darî çavê herkesî, insan dixwarin. Tesîrek mezin li ser min kiri bû! Heta tesîra xwe li ser temamê xortên Nisêbinê kiri bû. Ez hîn jî dibêjim, di çoreşgeroya xortên Nisêbîniyan de tekoşîna Berzaniyan û xeta mayinan roleke mezin lîst.

Bavê min, dikarim bibêjim mirovekî alim bû. Di warê ilmê feleki de pêşketî bû. Wî ez hînî nivîsa erebî û latînî kirim. Min bi wî Melayê Cizirî, Feqeyê Teyran, Ehmedê Xanî, Cegerxwîn û hwd. nas kirin.

Eger rêxistinên me ên wan wexta bi kurdî rahiştî bana doza kurd, wê tarîxa nivîskariya min ji bi qasî tarîxa PSKê û PKKê îro kevn ba. Belê ne hiştin. Li dinyayê wêl temaşe kirin; bi qereqûşkiya stalînî rahiştin dozê û em hemû berdan pêxêla hev! Bidû pevçûna xwe bi xwe de vê carê ji tirkên rapêşî ser me kir û berê me dan zindanan. Di hindurê zindana Diyarbekirê de min û çend welatparêzan me hewl da ku em girtiyan hînî nivîsa kurdî bikim, Belê mixabin tevgera peyrewî rê neda me.

Li zindanê di pêvajoka deh salan de eger me bi kurdî bixwenda û binivîsanda, bawer dikim wê îro gelek nivîskarên me ên bijarte hebûna. Ez di sala 1991ê de ji girtîgehê derketim û rast hatim van welatên ku em lê bûne parsek. Tarîxa nivîskariya min li vî welatî destpê dika.

Bersiv : 2 - Ez ji bo çi dinivîsînim? Ez ji kê re dinivîsînim? Bi rastî di hindurê van her du pirsan de veşartî pir pirs hene ku mirov bibersivîne. Belê bi kurdî ez dikarim bibêjim ku ez ji bona zarokên xwe û ên kurdan dinivîsînim. Dixwazim ji hindama xwe de tirkên, ereb û îslama wan bi sermyanên me ên sibehê re nas kirin bidim; daku bizanibin ev millet heta mislaman bimînin wê tucarî nebin dostên wan. Çimkî di îslamiyeta wan de kuştina kurd wacib e, malxurî-helal e, destavêtina jina kurd sewab e. Qencî û xerabî û zulm û zor kulturek e. Tirk û ereb vê kulturê ji îslamiyete distînin. Îslamiyet kultur e. Li dor hezar salî çêbû ku xwediyên vê kulturê, zulmeke pir bi teresbavî di me de dikin! Afatî bi serê me de anîne! Vê terbiyê ji ku distînin? Ji îslamiyete.

Nivîsandin aliyekî tekoşinê ye. Ji bona zarokan îro ev ji destê min tê. Ez terefekim. Qelema xwe bi teref dixebitînim. Ez hîç naxwazim ku kurd, bi ereb û tirkên misilman re bibin dost. Di wê dostayê de malwêranî heye. Hezar sal e ku tarîx eşqiyatiya misilmanên ereb û tirk rabe dide. Belê mixabin hîn ji me nas ne kiriye. Di vir de li ser îslama tirk, dixwazim bûyereke pir vekirî şanî we bidim. Balkêş e!

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

Rêxistin û nivîskarên kurdotirk hîn ji cidiyeta zimên fêm ne kirine. Nizanin ku miletê kurd bi zimanê xwe heye; nizanin ku li dinyayê tişt tişteke e û li Kurdistanê ev tişt tişteki din e. Fêm ne kirine. Helbet gava te jiyanî Fransua Mîterand wek roman bi zimanê rûsî an bi erebî nivîsand, çî tiştê ku di vir de heye wê malê Frensê be. Belê li Kurdistanê ev ne wilo ye. Gava te jiyanî Celadet Bedirxan an Berzani bi zimanê tirkî an erebî nivîsand, tirkî û ereb wan ji xwe qebûl dikin. Dinya jî wê yekê dipejirine. Bêdevenk, di her berhemê de vetîrên kulturî pêşker in. Belê ne li Kurdistanê. Ez gava pirtûkên Şolohov û Tolstoy bi tirkî dixwînim, edebiyata rûs têde dibînim. Yanî kultura rûs. Şolohof hin qahremanên xwe bi temtêleke ku ji temtêla tirkan dere tine eşqê û dixê nav livînan. Balzak bi awayekî din. J. Stenbeck bi awayekî din wê yekê dike. Mîrov nikare ji romana Gabriel Garcia Marquez re ku bi navê "Hândra Îrsensamhet" wergerandine swêdî bibêje, ev edebiyata swêdiyan e. Nîce Mehmedê Yeşar Kemal bi navê "Lât tistlarna brîna" wergerandine swêdî. Swêdî jî wê pirtûkê re nikarin bibêjin ku ev edebiyata me ye. Belê li Kurdistanê şekal takêş e. Di nivîsê de herwiha ziman bûye pêşker. Yanî berhem bi zimanê kê hati be nivîsandin, her tiştê berhemê jî bûye malê xwediyê wî zimani.

Ömer Polat tirk e. Bi tirkî dinivîsîne. Berhemên wî bi giştî ji kultura kurd pêk hatine. Romana "Mahmudo - Hazal" eşq û evîn û jiyanî kurdên serhedê rave dike. Têkilî tirk tişteke di wê romanê de tune ye. Belê mixabin em nikarin ji wê romanê re bibêjin ku romana kurd e. Bûye malê tirk.

Filimê Yılmaz Guney "Rê-Yol" ger ne şaş bim, di navbera Bîngolê, Heranê û Diyarbekirê de hatiye kişandin. Balkêş e, filim bi hemû aliyên xwe fillmekî Kurdistanî ye. Belê ji ber ku zimanê filim tirkî bûye, em dibînin ku dinya wî filimî wek hunara tirk dipejirine. Dinya Yılmaz Guney artistê tirk dibîne. Belê wek mesela bûkê û xesûyê, me Yılmaz Guney kiriye malê xwe ew tişteki din e.

Ibrahîm Tatlıses ê tenekeci bi muzîka kurdî bû "İbrahîm abê". İbrahîm bi dengê xwe î kurdî, bi meqam û ahenga strana xwe î kurdî, tirkan tîne eşqê. Heta ne tenê tirkan, balkaniyan û beşekî ereban bi xwe jî. Dinya, em bixwazin nexwazin îro vê muzîkê wek a tirk dinitirîne.

Epirax ne xwarina tirk e. Xarîneke kurdî ye. Miletê ku nijdevan jiya bin, (eşqiya, talanker) nizanin epiraxan bipêçin. Belê îro dinya vê xwarinê ne xwarina kurd, "turk sarmasi, dolması" dibîne. Di vî tewî de mirov dikare minakan pir dirêj bike.

Qelemşorên me ên ku bi tirkî dinivîsînin, li vê bûyerê çima hinekî bi çavê milerî, civakî û psikolojik temaşê nakin. Di bûyeran de sebeb û dûmahîk girîng e. Qelemşorên rêxistinên me qaşo bi sebeba ku kurdan nizanî bûn bi zimanê xwe bixwenda û binivîsandana, herwiha bi tirkî nivîsandin. Dûmahîka wan çawa hat diyar e. Bi wan xebatên xwe î paşverû zimanê kurd talan kirin. Hindik mabû ku ziman biqedandana! İcar îro jî bidû ketine ku wê xebatê bi navê zanistê, wek rûmeta kurd bi me bidin qebûl kirin. Dîsa fend e (taktîk). Çavên wan lê ye çend kurdên ku îro bi kurdî dinivîsînin, wan jî bi ser tirkî de bajon. Gava zimanê kurd biqede, bi navê kurd edebiyat wê çawa hebe! Miletê ku bi zimanê xwe heye. Me kurdan gotinek heye dibêjin, "ji devê ketiye hophop jê tê" Devê ew perçiqandine belê hîn jî bi xwe hayî ne bûne. Dîsa kurd dibêjin, "Aş təkçûye ew bidû teqteqa lûlik ketine" Zimanê kurd wînda kirine li edebiyata kurd digerin! Ji dêvla ku hesab bidana me, tew îcar dixwazin bi navê zanistê me bixapînin û me wek xwe bikin nivîr-tirk. Van rêxistinên kurdotirk û qelemşorên wan ger jî destpêkê de bi kurdî bixwenda û binivîsandana, îro hem wê kurd bêtir kurd ba û hem jî temamê kurdan zimanê xwe î nivîskî bizanî bûya.

Bi kurtî, berhemên ku me dabaş girti bûn, emperyalîzma îslamî hemû kirine malê tirk û ereban. Tişteki kurd û wan berhemên bi hev re tuneye ewqas.

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

Bi qasî ez dibînim du kêmaniyên me ên ku wê mirov li ser raweste hene. Yek qelsiya me l zimên, dudu rêzimanya me. Ji nivîsa nivîskar dide der ku nivîskar di civatê de mezin ne bûye. Ev ne qebhet e. Qebhet ew e ku nivîskar çima van kêmaniyên xwe serast nake û bêwestan dinivîsîne. Pê nakeve ku binivîsîne; "Tabî ez kurdîm!" Mirov ne wek wî, wek vê dinivîsîne, "Ji xwe ez kurdîm" "Dawa kurdî li sektê xistin" Mirov ne wek wî, wek vê, "Doza kurdî li feksê xistin" dinivîsîne. "Înstiyatîf jî wî girt" çewt e. "Pêşdestî jî wî girt" rast e. "Vêrgiya xwe razandin" çewt e. "Xwîkî an jî salyan" rast e. "Îzîn nedan me" çewt e. "Rêdan an jî destûr nedan me" rast e. "Goya bi edebiyatê mijûl dibê!" çewt e. "Qaşo bi edebiyatê mijûl dibê" rast e, û hwd. Bersiva van gotinên ku me nivîsandin, miletê kurd dixebitîne. Pêwîst nake mirov xwe bavêje rîsîla biyaniyan an jî ji ba xwe gotinên tîtikî, beloq û firqoyî çêke. Nivîskar berî her tiştî divê ku zimên baş bîzanibe; xizna wî l gotinan dolemend be, daku bikaribe bûyeran bi awayekî edebî jî hev vejenîne. Dawet bi jin û mêran, kal û pîr, qîz û xortan xweş dibê. Daweta tenê ku jî mêran be nexweş e. Yekahengî bi xwe nexweş e. Ziman melhêba jîyanê ye û jîyan jî pîralî ye. Nivîskar divê ku bikaribe xwe berde hemû tewên jîyanê. Tenê bi zimanê çîrok û metelokan nivîskari nabe.

Dixwazim bi bîr binim ku di zimanê kurdî de tu gotinên bi tîpa (U-I)destpê bikin tune ne. "Usa, Usûl, Uslub, İlim" û hwd. dinivîstin. Çewt e. Derî wisa an wusa gotinên din ne bi kurdî ne. Şalê ûslûb, ûsûl, İlim bigotana dîsa xem ne dikir.

Bersiv : 7 - Hin jî me hin jî me xwe jî bin tesîra rêxistinên kurdî-tirk dernexistiye. Em kurd nikarin her tiştên xwe ên mîlî li bendî dewletbûyinê bihêlin. Kurdên başûr peyitandin ku, gava mirov ne dewlet be jî, wê mirov bikaribe gelek tiştên xwe ên mîlî damezirîne. Soranan diyalekta xwe birûniştîkirin dan, problema zimên safî kirin. Rojname derxistin, zanist nivîsandin, tiyatro çêkirin, filim damezrandin û hwd. edebiyata xwe pêş de

birin. Kurmancên bakur çima wan ji xwe re minak nagirin? Bi navekî din dewlet, organizasyoneke civakî ye. Rêxistin ji organizasyon e. Organizasyon ji ji tifaqên pefgirtî pêktê. Li bakurê welêt li dor heft-heyyt rêxistinên me ên bi hêz hebûn. Yanî heft-heyyt dewletên me hebûn, dibêjim. Her rêxistin ji aliyê xwe de bihata palûta zimên, wê edebiyata me iro pir li pêş ba. Celadet û çend hevalên xwe di dewra ker û qantiran de, bingeha zimên datînin. Kovaran derdixînin. Bi hezaran ên wek bavê min bêku biçin dibistanan hîni nivîsa kurdî dibin. Ez hertim dibêjim ku serê serokên kurdan piçûk bû, piçûk e. Rêxistinên kurdan gava bi xwestana dikarî bûn ev mesele ji zûde niv-saft an saft kiri bana. Îcar iro bêtir dikarin bikin. Televizyon bi xwe renegekî dewletiyê ye. PKK bixwaze bi vê televizyonê dikare gelek tiştên heja bike. Belê nake. Ji kurdan bêtir ji tirkan re li def û zirnê dixine. PKKê bi navê yekitiya nivîskarên, yekitiya rojnamevanan, yekitiya ciwanan, yekitiya jinan, yekitiya misilmanan, yekitiya êzîdiyan, parlamento û hwd. organizasyon saz kirine. Dewletbûyîne ev. Dewlet danheva van tiştên ye. Belê di van dezgahan de ne zimanê kurdî, zimanê tirkî fermî bûye. PKK pir rojname û kovaran derdixîne. Yek-dudu ne tede ên din hemû bi tirkîne. Kî wê weşanê dixwîne? kurd dixwîne. Ji ber vê xebata kurddijmîni ye ku iro zimanê me ji çap ketiye. Tirk li ser koka me dilîzin. Bi kêmanî heroj du-sê însanên me dikujin û em hîn ji ji xwe fedî nakin bi vî zimanî diaxivin. Di sala derbasbûyî de dewleta Eleman bi henekî gorin kir ku çekên leşkerî nefiroşe Tirkî. Temamê milletê tirk rabû ser tapanan. Doleman dan ji banqeyên elemanan perên xwe kişandin. Li Tirkî ji dibistanan zimanê elemanî rakirin û hwd. Serokên kurdan ji divê hinekî bêvila wan bişewite! Naşewite!

Rêyên pêşkeftina zimên û edebiyatê çi ne?:

Berî hemû tiştî divê ku ev rêxistinên kurdotirk xwe bikin kurd. Belê ez bi xwe bawer nakim. Di kurdayetiya iro de her tişt divê bi kurdî bibe. Di roja iro de li Kurdistana bakur, her gotineke bi tirkî, kuştina şîrmijekî kurd e! Welat bi şîrmijan heye yanî bi

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

Edebiyata Kurdî Ya Nivîskî Hêvî Dide

Felat DILGES

Bersiv - 1 : Ez di sala 1966'an de li gundekî Pasûrê (Qulpê) yê bi navê Duderyan hatim dinê. Pasûr navçeyek Diyarbekir e. Di salên 1973 - 74'an de li Farqînê min dest bi xwendina xwe ya dibistana seretayî kir. Di sala 1981'an de min dibistana navîn li Farqînê, di sala 1984'an de jî xwendina xwe ya Lîseyê li Licê temam kir.

Di sala 1986'an de min li zanîngeha Stenbolê di beşê Felsefeyê de dest bi xwendina xwe ya bilind kir. Piştî ku min di sala 1990'an de Unîversîte qedand, saleke bi şûn de, di eynê beşê de min dest bi xwendina mastirê (Lîsansa Bilind) kir û di sala 1995'an de min master temam kir. Niha jî ez li zanîngeha Stenbolê, di Fakulteya Aboriyê de, di beşa Têkiliyên Navnetewî de xwendina xwe ya doktorayê berdewam dikim.

Heta niha kitêbek min a bi navê **Kula Dêrsimê**, di sala 1992'an de li Stenbolê çap bû. Herweha di eynê salê de min kitêba **Ahmed Arif** a bi navê **Qeydan Kevin Kir Min Ji Hesreta Te** wergerand Kurdî û da çapkirin.

Gelek mixabin ji sala 1992'an vir ve min tu keys (belkî çêtir e ku mirov bibêje weşanxaneyek li gor dilê xwe nedit ku ez xebatên xwe bidim çapkirin. Çapa kitêba min a bi navê Kula Dêrsimê li welat qediyaye û çapek wê jî li Kurdistana Suriyê hatiye kirin.) Bêguman hin xebatên min ên li benda çapkirinê hene, lê kanê weşanxane?

Bersiv - 2 : Bi rastî heta niha di gelek kovar û rojnameyan de nivîsên min derçûne. Bi tenê mirov dikarê navê hinek ji wan weşanan bide. Lê belê nixandina van kovar û rojnameyan karkî din e.

Di rojname û kovarên wekî **Medya Guneşi, Welat, welatê Me, Rewşen, Zend, Azadiya Welat, Roj, Nûdem, Jiyana Nû, Newroz, Armanc, Nûbihar, Ronahi, Realte û Ozgur Gundemê** de nivîs û wergerên min çap bûne.

Di serî de divê ez vê bibêjim ku ez ne wusa nivîskarek jêhatî û xebatkar im. Heta gelek caran ez jî tiralîya xwe jî gazîn dikim. Ew tiralîya ku nexweşîna ronakbîran e bi min re heye. Lê mixabin ji ber ku axa me ya nivîskî bêwac û zûwa ye, carna tiralên wekî min jî bala mirov dikişînin.

Di kemberî û kêmîvîsîna me de sedemek nezanî û tiralîya me be, divê bê zanîn ku sedemek esasî jî xwendevan in. Nebûna xwendevanên Kurdî, bandûrek gellek nebaş li ser nivîskar dike. Heta carna mirov jî kirina xwe, jî nivîsîna xwe jî sar dibe. Hingê bibê nebê mirov dipirse, "Tu dinivîstî, lê kî dixwîne?"

Lê divê em bêhnfireh bin û bi bihnfirehî di ber xwe bidin. Ji berxwedanê zêdetir tu rê û sihudek me tune. Ne dewletek me ya ku bi destê me bigire heye û ne jî rêxistinên me yên siyasî erk û wezîfeyên xwe yên di vî warî de bi tevahî tinin cih.

Di pîrsa kovar û rojnameyên cihê de jî ez dixwazim çend tiştên kurt bibêjim. Tu li kîjan kovar û rojnameyên me dihihêrî, tu

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

ya nijadperestiyê de xitimî ne, bêyî ku naveroka vê politikaya xwe ya hovane biguhêrin, dixwazin bi guhartina navan vî karê xwe berdewam bikin. Peyvên wek hemwelatiya Tirkîyê, civata Tirkîyê, siyaseta Tirkîyê, edebiyata Tirkîyê encama vê mantixê ne. Tirk dixwazin çend salên din jî me bi tiştên weha bixapînin.

Tê dîsa bi Tirkî bipeyivî, bi Tirkî bixwînf û bi Tirkî binivîst, ewê bibe edebiyata Tirkîyê. Divê êdî em Kurd bi qeşmeriyên weha nexapîn.

Çalakiya edebî xwedî nasnameyek millî ye. Ev nasname jî ziman e. Bi mêjiyê Kurd, bi ruh û bi giyana Kurdî nivîsîn tiştêk, bi zimanek biyanî nivîsîn tiştêk din e.

Mesela sînema, jî ber ku bi giranî ne gotinî, lê dîtinî ye, di nasnameya vî hunerî de ziman pirr ne girîng e. Tevger û dîtina kesan bêtir li pêş e, di nasnameyê de naverok xwedî rolek esasî ye. Ji xwe di sînemayê de dengdayîn pişt re çêdibe.

Bersiv - 5 : Bi awayek giştî pêşveçûna edebî yek e. Roman, çîrok, helbest, serpehati... hemû cûreyên edebî bi nivîsînê pêş ve diçin; bi nivîsîn dikemilin, dixemilin û rengin dibin.

Belkî helbest ne tê de, hema bibêje di hemû warên edebiyata Kurdî de, hê jî em pirr nû ne û di destpêkê de ne. Di tu warekî de bi sedan, bi hezaran kitêbên me ninin. Mixabin ne bi hezaran nivîskarên me û ne jî bi sed hezaran xwendevanên me hene. Pirs û astengên me bi hevdu ve girêdayî ne. Romana kurdî jî di vê çerçowê de dikare bê nixandin.

Bersiv - 6 : Bi moderniyê mebesta we çî ye ez nizanîm; lê romana Kurdî ya îro tê nivîsîn, bibe nebe romana Kurdî ya hemdem e. Bêguman bi teknîka xwe û pîvanên edebî, li gor neteweyên pêşveçûyî em li paş in; lê ev nayê wê manê ku em jî vê xebatê dûr û bêpar in. Tenê em nû ne û hê di destpêkê de ne.

Icar herçî mesela hebûna romanê ye. Îro ev jî bi edebiyata gelên xwedî dewlet jî tê munaqêşekirin. Mesela, di gel ku bi sedan

romanên Tirkî hene, hê jî hin kesên ku hebûna romana Tirk munaqêşe dikin dertên.

Bersiv - 7 : Bi rastî gava ku mirov li berhemên nivîskarên Kurd dinihêre û wan bi yên "xelkê" re dide rû hev, hingê wê wextê kêmasî bêtir tên dîtîn. Îcar ev yek ne bi tenê jî bo me, jî bo hemû gelên ku di rewşa me ya îroyîn de bûne û di rewşa me de ne weha ye.

Herçî edebiyata Kurdî ya klasîk e, hema bibêje wusa pirr jî ya cîranan ne kêmîtir e. Kesên wek Meleyê Cizîrî, Feqîyê Teyran û Ehmedê Xanî bi tu awayî jî hemdemên xwe ne kêmîtir in. Rewşa siyasî ya Kurdistanê bi tevahî bandûra xwe li ser edebiyata me jî nişan daye.

Di gel hemû kêmasiyan, nivîskarên me yên ku îro jî hevî didin hene.

Bersiv - 8 : Di edebiyata cihanê de, ez dikarim bibêjim wek welat bi pirranî ez di bin tesîra edebiyata Rusî de mame. Lê bibê nebê jî gel û welatên din jî gellek nivîskarên ku min jî wan hes kirime û xwestiye berhemên wan bixwînim hene.

Di cihana edebî de navên wek Tolstoy, Çernîşevskî, Gonçarov, Dostoyevskî, Şolohov û Yaşar Kemal hergav li ba min bi rûmet bûne. Min berhemên wan bi heskirin xwendime û niha jî ku ez keys bibînim, ez dixwazim bixwînim.

Di edebiyata Kurdî de navê Ehmedê Xanî jî bo min gellek pîroz e. Heta niha sê çar çaran min Mem û Zîn bi tevahî xwendîye û ez hin rêzên wê jiber dizanim. Mirov çiqas vê berhema bêhempa bixwîne jî jê têr nabe û nakerixe.

Di gel ku zimanê wî pirr giran e û di bin tesîra Erebî û Farisî de ye jî, ez jî helbesta Meleyê Cizîrî jî hes dikim û hin rêzên wî jî ji ber dizanim.

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

Em du govare bo hewelîn car le Kurdistanî Îranda beşeweyekî resmî û formî deweşên û pênwayerî hiç astengêkiyan le pêş niye cige le barî aborî, ke emeş astengî asayîe bo hemû çapameniyek.

Bersiv : 3 - Her wek gotim ewlîn jîti ke nusim şîrêkî kurdî bû. Paşan be farsî pertûkêkim weşand be navê "Eşairê Barzanî", belam zû cem kirawe. Eecar le rojname û govare farsîyekanda nusim... Çend pirtûkim wek "Eşairî Şîkak - Şorşhayî kurdanî mukirî- navê kur û kiçên kurd- rojnamenîgarî Kurdistan....." be farsî weşand. Lê paş serkewtîni şorşî Îran ewcar bi kurdî destim kird be nusîn. Êsta le zorbeî kovarekanî kurd, Îran û Ewropa da dinusim. Tenanet le govar û rojnamekanî Kurdistanî bakur û başûrîş da nusiraweyî min dête weşandin.

Bersiv : 4 - Ez bo gel û netewê xwe dinusim. Bo mêjû, bo runkirdineweyî rolî şêraneyî kurdan de mêjûda, bo geşeyî ferheng û edebî kurd, bo eweyî heta be fermudeyî Xanî yê nemirî Nebêjin ku Ekrad bê meîrifetin.....

Bersiv : 5 - Le ruwangeyî minewe astengêkî zor le ser rêgî buzaneveyî ferhengî nivîsarî kurdî bo giştî Kurdistan heye. Be hoy bar û doxî ramîyaryewe Kurdistan le daykî niştîman birawe, bote çend parçe, hezaran malbatî kurd aware û sergon bûn. Bem hoyewe kurd nikariwe be şeweyekî ruwaletî û asayî xizmetî zimani xowî bikat. Le her gewareyek zaraweyek bote zimani nusîn. Tenanet dekarim bêjim ke hêştî le Kurdistanî Îran zimani nusîn bo giştî kurdekan tune û niye. Eger be Soranî denusî Lek û Lor û Kelhur û Kirmancî serê lêt hall nabê. Heger be goranî denusî Soran û Kirmanc têtînaga. Em astengeş degerê rawe bo dewranî rijimî şah. Lew dewrane reşed hemû çeşne nusîn û nusiraweyek be kurdî qaçax û yasax bû. Belam paş serkewtîni şorşî Îran bar û dox gora. Êsta derfet bo buganeweyî ferhengî kurdî hmware, çen nawendêk heye ke xerikî karî ferhengî kurdin.

Bersiv : 6 - Belê, be bawerî min romani kurdî debê her be kurdî

bête nusandin. Debê bikoşin romanî nûy û modernî kurd xeliq-keyn. Ew derfeteş heye, be taybet bo roman nusani kurd le dereweî welat.

Bersiv : 7 - Lêreda bersîveke dekeyne du beş. (A) - Be birwaî min şaêr û roman nusi kurd debê le pileî yekemda bikoşin be kurdî binusin. Şîer û romanî kurdî dewlemend biken. Be dunîya nişan biden ku kurdîş şaêr û roman nusi başî heye. Belam sereraî em boçuneş, hêndî şaêr û roman nusi kurd heye ke kurdî baş nazanê binusê. Ewan heqîyan heye be zimani dî binusin bew merceî başî kurd biken. Bo wêne û nimune: nuserî gewreman Yaşar Kemal, her çend be zimani turkî denusê û zimani turkî dewlemend dekat, belam zorbeî qaremanekani kurd in. Zadeî birî kurdewarin. Yan Selîm Berekat be erebî şîr delê, belam çaştey kurdîyan heye. Le Kurdistani İranişda zor kesî waman heye..... Mehemedî Qazî gewretirîn mutercimî İrane, Elî Eşrefî Derwîşîyan roman nusêkî gewre ye..... Kak Mensurû Yaqutî, Meheme Elî Efganî..... Asar û karekaniyan zor kurdaneye.

(B) - Hêndî nusîniş heye ke bari edebîyan kem û bari zanist û ferhengîyan heye, wek mējûî Kurdistan nusîn ûşitir. Em cure babetane be her zimane bin çunke başî kurd deken qeydî niye ba bibê, baberî wa eger be zimaniş bê başîre, kesani dîke le dozekeman degen. Bo nimune le lay ême nuserêkî gewre heye xelkî Kirmaşane. Nazanê kurdî baş binusê, be farsî denusê. Le ser kurd zor cuwan denusê. An Dr. Beşîkçî, eger çî xweî turke belam baş le ser kurd denuse.

Bersiv : 8 - Romanî Kurdî dexulqê, çêdebê. Ez romanê (TU) im xuwêdewe. Be rastî Mehmed Uzun zor baş denusê. Romanêkî Mahmûd Baksîşim xundewe zor baş bû. Her weha "Gelê Kurd" î Husên Arif û Heware bere û Mîrzaî, fetahî emirîş başin. Ewane hiwaî duwa rojî romanî kurdin.

Bersiv : 9 - Be bawerî min romana kurdî a modern heye. (TU) î Mehmed Uzun û Gelê Kurd î Husên Arif romanî nûy û modernî kurdin.

www.arsivakurd.org

www.arsivakurd.org

REWŞA EDEBİYATA KURDÎ
CÎLD — 1
HEVPEYVÎN

bi

Ş. Bekir SOREKLÎ

Aram GERNAS

Hesenê METÊ

Felat DILGEŞ

Suleyman DEMÎR

M. DEHSUWAR

Gabar ÇIYAN

DAWÊ XANÊ

Laleş QASO

M. YILMAZ

Z. ZINAR

û

Ehmed ŞERÎFÎ

re

Amadekar

Lokman POLAT

Weşanên Çanda Nûjen
(Modern Kultur Förlaget)

ISBN — 91 - 972908 - 1 - 5